

**ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΤΜΗΜΑ:ΤΗΛΕΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
& ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**“ΤΑ ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ”**

ΚΟΥΝΟΥΠΑ ANNA

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΤΡΑΧΑΝΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ**

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2004

**“ΤΑ ΥΠΕΡ ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ”**

ANNA ΚΟΥΝΟΥΠΑ

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΤΡΑΧΑΝΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ**

16/09/2004

ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Όλες οι προτάσεις οι οποίες παρουσιάζονται σ' αυτό το κείμενο και οι οποίες ανήκουν σε άλλους αναγνωρίζονται από τα εισαγωγικά και υπάρχει η σαφής δήλωση του συγγραφέα. Τα υπόλοιπα γραφόμενα είναι επινόηση του γράφοντος ο οποίος φέρει και την καθολική ευθύνη γι αυτό το κείμενο και δηλώνω υπεύθυνα ότι δεν υπάρχει λογοκλοπή γι αυτό το κείμενο.

Ονοματεπώνυμο.....

Υπογραφή.....

Ημερομηνία:.....

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 «ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΠΟΣΟ ΝΕΑ ΕΙΝΑΙ Η	
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ».....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2« Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ	
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ».....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 « ΔΥΟ ΟΡΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ	
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ».....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 «ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΕΣ».....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η ΓΟΗΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ	
ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ(ΑΔΕ).....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 «Η ΟΞΥΝΣΗ ΤΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ».....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 «Η ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΩΝ	
ΠΟΡΩΝ».....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 «ΑΝΕΡΓΙΑ».....	64
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	74
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	77

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τι ακριβώς είναι, λοιπόν, η παγκοσμιοποίηση;

Ο όρος περιγράφει το οικονομικό φαινόμενο της απελευθέρωσης των αγορών, διεθνώς και της δημιουργίας ενιαίων κανόνων στο εμπόριο και, ευρύτερα, στην οικονομική ζωή (φορολογία, κανόνες ανταγωνισμού, μοντέλα λειτουργίας των επιχειρήσεων και του δημόσιου τομέα). Κεφάλαια, εργαζόμενοι και εμπορεύματα

κινούνται παντού ελεύθερα, με τον ίδιο τρόπο! Μέχρι τώρα, περισσότερο κινούνται τα κεφάλαια (με τη βοήθεια της τεχνολογίας στα διεθνή χρηματιστήρια) και τα εμπορεύματα (με την Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου να αίρει συνεχώς τους σχετικούς περιορισμούς).

2. Τι σημαίνει, δηλαδή, αυτό, στην πράξη;

Δημιουργείται μια σχετικά ομοιογενής παγκόσμια αγορά προϊόντων και υπηρεσιών. Οι επιχειρήσεις μεγαλώνουν για να ανταποκριθούν στο μέγεθος της αγοράς και να περιορίσουν το κόστος τους.

Σχηματικά: Μια βιομηχανία παιχνιδιών στις ΗΠΑ και μια άλλη στη Μαλαισία πρέπει να προσφέρουν το ίδιο προϊόν, στην ίδια τιμή, όταν οι μισθοί στη Μαλαισία είναι δεκάδες φορές χαμηλότεροι 9,5 δολ. το μεροκάματο στη Μαλαισία, 2 δολ. στη Κίνα, 80 δολ. στις ΗΠΑ). Εάν η αμερικανική βιομηχανία δεν μπορεί να προσφέρει ανταγωνιστικές τιμές, ή θα μεταφέρει την παραγωγή της στη Μαλαισία, ή θα πληρώσει... μαλαισιανούς μισθούς ή θα κλείσει. Το πλεονέκτημα είναι ότι, παντού, θα κυκλοφορούν έτσι πολύ φθηνά παιχνίδια για τον καταναλωτή. Το μειονέκτημα, όμως, είναι ότι τα «κεκτημένα» (κράτος πρόνοιας, περίθαλψη, σύνταξη κ.ά.), που αυξάνουν το εργασιακό κόστος, κινδυνεύουν -και ήδη συρρικνώνονται.

Στην πραγματικότητα, βεβαίως, το «κλειδί» είναι το τεχνολογικό επίπεδο, που εξασφαλίζει υψηλή παραγωγικότητα. Γι' αυτό και τα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας έχουν μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία και υψηλότερα περιθώρια κέρδους. Σε χώρες όπως η Ταϊβάν π.χ., κατασκευάζονται τα περισσότερα «κουτιά» για υπολογιστές (με πολύ μικρό περιθώριο κέρδους), αλλά 9 στους

10 υπολογιστές χρησιμοποιούν επεξεργαστές (τσιπάκια) της αμερικανικής Intel τα οποία έχουν προστιθέμενη αξία πάνω από 65%. Γι' αυτό και οι πολυεθνικές τοποθετούν το κέντρο διοίκησης στη Δύση και τις παραγωγικές μονάδες τους στην περιφέρεια ή προμηθεύονται τα προϊόντα από «ντόπιους» υπεργολάβους τους εκεί.

3. Είναι πολιτικό ζήτημα η παγκοσμιοποίηση;

Ο όρος έχει νεοφιλελεύθερη προέλευση και η εφαρμογή της παγκοσμιοποίησης προσδιορίζεται από νεοφιλελεύθερες πρακτικές (ασυδοσία της αγοράς, θεοποίηση του ανταγωνισμού, έλλειψη κοινωνικού προσανατολισμού και δημοκρατικού ελέγχου των αποφάσεων κ.ά.). Σήμερα όμως πληθαίνουν οι προοδευτικές φωνές για κείνσιανού τύπου προσέγγιση, με σφαιρική ρύθμιση και εποπτεία της λειτουργίας των αγορών από διεθνείς οργανισμούς και θεσμούς.

Είναι τόσο «πολιτική», όσο «πολιτική» είναι και η οικονομία. Η πολιτική εξουσία παραμένει οργανωμένη σε εθνική βάση, ενώ η οικονομία (και η οικονομική εξουσία) οργανώνεται, πλέον, σε διεθνή βάση. Σε μια εθνική αγορά, η κυβέρνηση, εφόσον πιέζεται από την κοινωνία, μπορεί π.χ. να παρέμβει για να αυξήσει τους φόρους, για να ασκήσει κοινωνική πολιτική, να αποτρέψει απολύσεις ή μείωση μισθών σε μια επιχείρηση. Εάν, όμως, η επιχείρηση μπορεί, την άλλη μέρα, να «μετακομίσει» αλλού, η εθνική κυβέρνηση αναγκάζεται να δημιουργήσει ένα φιλελεύθερο οικονομικό περιβάλλον για να διατηρεί και να προσελκύει τις επενδύσεις.

Πιο άμεσο είναι το πρόβλημα από τη διακίνηση του χρήματος, η οποία είναι, τελείως ελεύθερη. Οι όγκοι κεφαλαίων που διακινούνται, για βραχυπρόθεσμο κέρδος, είναι τεράστιοι και μπορούν να αποσταθεροποιήσουν τις εθνικές οικονομίες, εν ριπή οφθαλμού.

4. Πρόκειται μόνο για ένα οικονομικό φαινόμενο;

Σημαντικό βαθμό ολοκλήρωσης έχει και η πολιτιστική παγκοσμιοποίηση (οι πολυεθνικές του θεάματος και της ενημέρωσης έχουν πετύχει μεγάλο βαθμό

συγκέντρωσης). Το ίδιο συμβαίνει και με τα τρόφιμα, την ενέργεια, αλλά και... το έγκλημα, που επίσης παγκοσμιοποιείται, υπακούοντας στο βασικό οικονομικό κανόνα: Για να αυξήσεις τα κέρδη σου, πρέπει να αυξήσεις τον τζίρο σου. Όπερ σημαίνει: περισσότερους χρήστες ναρκωτικών και περισσότερη λευκή σάρκα στην αγορά.

5. Η παγκοσμιοποίηση αυξάνει τις κοινωνικές ανισότητες στον πλανήτη; Αποδεδειγμένα! Οι υποστηρικτές της όμως, επικαλούνται την αύξηση του βιοτικού επιπέδου σε πολλές αναπτυσσόμενες (και άλλοτε φτωχές) χώρες: Στην Ταϊβάν, στο Χονγκ-Κονγκ και στη Σιγκαπούρη, το βιοτικό επίπεδο αυξήθηκε ταχύτερα ακόμα και από αυτό της Δύσης. Ταυτόχρονα, η κατάσταση έχει χειροτερέψει σε πολλές χώρες του άλλοτε λεγόμενου τρίτου κόσμου. Οι υπέρμαχοι της παγκοσμιοποίησης πιστεύουν ότι οι ανισότητες των μισθών, μέσα σε μια χώρα, οφείλονται περισσότερο σε εσωτερικούς παράγοντες, όπως κυρίως η τεχνολογική πρόοδος που «υποβαθμίζει» ορισμένα επαγγέλματα. Η «άλλη πλευρά» διαπιστώνει ότι τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης διοχετεύονται μονομερώς ή δυσανάλογα στους ισχυρούς πόλους του συστήματος (τις πιο ανεπτυγμένες χώρες), οι οποίες αφαιμάσσουν πόρους, πρώτες ύλες αλλά και κεφάλαια, βελτιώνοντας τη δική τους θέση σε ένα «νεο-αποικιακό» μοντέλο.

6. Τι ζητούν οι διαδηλωτές στη Γένοβα;

Αυτό που καταγράφεται είναι μια γενική διαμαρτυρία από πολλές πλευρές: «Ψημένοι» παλιοί συνδικαλιστές και παραδοσιακοί Αριστεροί διαμαρτύρονται για την υποβάθμιση του κράτους πρόνοιας, τα χαμηλά εισοδήματα και την ανεργία. Κάποιοι εθνικιστές αισθάνονται ότι... η εθνική τους υπεροχή απειλείται από τη δημιουργία ενός διεθνούς, μονότονου πολιτιστικού «πολτού». Ακραίои «οικολόγοι» θέλουν να ξαναβρούν τη χαμένη ισορροπία

της Γαίας, ενώ μικρομεσαίοι επιχειρηματίες αντιδρούν, διαβλέποντας ότι το μαγαζάκι τους θα εξαφανιστεί, από τις πολυεθνικές.

Μαζί με αυτούς, όμως, ανησυχούν και πολλοί πολίτες, που διαισθάνονται ότι το αίτημά τους για καλύτερη ζωή δεν συμβαδίζει με την πορεία που έχουν πάρει τα πράγματα. Στο κάτω-κάτω, ακόμα και ένας διευθύνων σύμβουλος επενδυτικής τράπεζας δεν ξέρει πια... τι να ταΐσει τα παιδιά του ή πώς να τα γλιτώσει από τα ναρκωτικά. Ορισμένοι πιστεύουν ότι αυτό το αδιαμόρφωτο κύμα αντιρρησιών θα καταλήξει σε ένα νέο διεθνές κίνημα που θα πιέσει την πολιτική εξουσία να λάβει μέτρα.

7. Υπάρχει, άραγε, «καλή» και «κακή» παγκοσμιοποίηση;

Οι υποστηρικτές της βλέπουν σ' αυτήν την ιδανική λύση για να αυξηθεί ο συνολικός πλούτος και, μέσω της αγοράς, να κατανεμηθεί «δίκαια» (ή «αποτελεσματικά») στο σύνολο του πλανήτη.

Αρκετοί από τους «εχθρούς» της απορρίπτουν περισσότερο τις ανισότητες που δημιουργούνται στη διαδικασία παγκοσμιοποίησης, παρά το ίδιο το φαινόμενο, καθώς υπάρχουν δισεκατομμύρια άνθρωποι που λιμοκτονούν, ανά τον κόσμο, και περιμένουν πώς και πώς, να «παγκοσμιοποιηθούν».

(Εστω και 9,5 δολάρια μεροκάματο στη Μαλαισία, από μια ψυχρή πολυεθνική που σε εκμεταλλεύεται στυγνά είναι καλύτερα από... καθόλου μεροκάματο, όπως, π.χ., στο Μπαγκλαντές).

Από την άλλη πλευρά, η παγκοσμιοποίηση έχει και τα καλά της: Επικοινωνία μεταξύ των λαών, διάδοση της γνώσης και της τεχνολογίας και κ.λπ.

8. Μπορεί να σταματήσει η παγκοσμιοποίηση;

-Μέχρι στιγμής, το φαινόμενο εξελίσσεται ολίγον «αυτόματα», προκαλώντας αμηχανία και στις περισσότερες πολιτικές δυνάμεις, που βλέπουν τα οικονομικά και πολιτιστικά δεδομένα να τους ξεπερνούν και τους πολίτες-ψηφοφόρους τους να διαμαρτύρονται. Οργανισμοί όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα υπήρξαν βασικοί

προπαγανδιστές των αξιών της ελεύθερης αγοράς αλλά δεν διαθέτουν μέσα για να διαχειριστούν τις νέες καταστάσεις. Είναι βέβαιο ότι χρειάζονται νέοι θεσμοί, σε διεθνές επίπεδο που θα επιβάλουν νέες κατευθύνσεις, με προσανατολισμό σε αξίες, όπως η αλληλεγγύη και η κοινωνική δικαιοσύνη.

9. Είναι σε κρίση η παγκοσμιοποίηση;

Ένα από τα πλεονεκτήματα που έβρισκαν οι υποστηρικτές της είναι ότι η παγκοσμιοποίηση είχε εξαλείψει τους παραδοσιακούς οικονομικούς κύκλους ανάπτυξης-ύφεσης, καθώς η παγκόσμια οικονομία αναπτύσσεται σταθερά, τα τελευταία 12 χρόνια. Η αντίληψη αυτή δοκιμάζεται σκληρά, σήμερα, καθώς η διεθνής οικονομική δραστηριότητα επιβραδύνεται και οι ειδήσεις για μειώσεις κερδών και απολύσεις επιτείνουν τη νομισματική και χρηματιστηριακή αστάθεια.

Επιπλέον, η οικονομική παγκοσμιοποίηση δεν εξελίσσεται μέσα σε ένα περιβάλλον συνεργασίας μεταξύ των μεγάλων οικονομικών δυνάμεων. Η επαπειλούμενη ύφεση, ο ανταγωνισμός μεταξύ ΗΠΑ και Ε.Ε., η μεγάλη πτώση του ευρώ, η «απειλή» που αισθάνονται οι ΗΠΑ από την ανερχόμενη Κίνα συνιστούν ήδη ένα εκρηκτικό κοκτέιλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΠΟΣΟ ΝΕΑ ΕΙΝΑΙ
Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΠΟΣΟ ΝΕΑ ΕΙΝΑΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Πριν λίγα μόλις χρόνια, η κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού ερμηνεύθηκε σαν αυτόματη δικαίωση του άλλου συστήματος, το οποίο μάλιστα, προτάθηκε και σαν το μοναδικό παγκόσμιο και διαχρονικό πρότυπο κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης εφεξής. Αυτό υπήρξε το περιεχόμενο του περίφημου "Τέλους της Ιστορίας". Διαπιστώθηκε βέβαια ότι η εξαθλίωση πολλών χωρών εξακολουθούσε να βαθαίνει παρά την πιστή αντιγραφή αυτού του προτύπου. Περίπου όλος ο Τρίτος Κόσμος και όχι μόνο, και οι αναπτυγμένες χώρες, μέχρι και οι ίδιες οι Η.Π.Α., παγίωναν ή έπαιρναν την μορφή της κοινωνίας των δύο τρίτων. Και τέλος, πολλές πρώην κομμουνιστικές οικονομίες μετασχηματίζονταν, όχι ακριβώς σε οικονομίες της αγοράς, αλλά σε μορφές κλεπτοκρατικής οργάνωσης, όπως οι "Πυραμίδες" στην γειτονική μας Αλβανία. Αυτά τα φαινόμενα ασφαλώς δεν σημαίνουν το τέλος της ιστορίας. Αντίθετα, είναι η βάση μίας νέας προσπάθειας για την πρόοδο της ανθρωπότητας.

Η χρεωκοπία του συνθήματος "το Τέλος της Ιστορίας" δημιούργησε την ανάγκη αντικατάστασης του. Έτσι προέκυψε, ως βελτιωμένο slogan, "η Παγκοσμιοποίηση". Στην πραγματικότητα όταν μιλάμε για παγκοσμιοποίηση, εννοούμε σύνθεση τριών διαφορετικών παραγόντων:

1. Μετατροπή των οικονομικών της Ρωσίας, της Κίνας και των χωρών οι οποίες ήταν συνδεδεμένες μαζί τους, σε οικονομίες της αγοράς χωρίς καμία εσωτερική ρύθμιση.

2. Ανάπτυξη διεθνικών επιχειρήσεων και διεθνικής τάξης "εχόντων και κατεχόντων" μέσα από την έκρηξη του κεφαλαίου, των συναλλαγών και των ξένων επενδύσεων. Χρηματιστηριακού και κερδοσκοπικού κεφαλαίου κυρίως, ήδη πολλαπλασίου σε μέγεθος από το σύνολο του διεθνούς εμπορίου. Οι διεθνικές επιχειρήσεις βέβαια δεν είναι αποεθνικοποιημένες. Αντιθέτως συμβάλλουν στην ανάπτυξη των εθνικών οικονομιών των χωρών προέλευσης τους και σε αντίτιμο απολαμβάνουν από αυτά τα έθνη-κράτη την εξασφάλιση νόμων και θεσμών ευνοϊκών για την δραστηριότητά τους. Όχι μόνο στη χώρα προέλευσης, αλλά και στις χώρες στις οποίες διεισδύουν. Οι ρυθμίσεις αυτές σκοπό έχουν να μειώνουν τους δασμούς και να αυξάνουν τους φραγμούς στη γνώση και την τεχνολογία για ανθρώπους και λαούς. Η μετατροπή της GATT σε Οργανισμό Παγκόσμιου Εμπορίου (W.T.O.) συνιστά την δραματική μετατροπή μίας διαδικασίας διαπραγμάτευσης σε έναν μηχανισμό παραγωγής κανόνων Διεθνούς Δικαίου, καθ' υπαγόρευση των ισχυρών εθνικών κρατών ώστε να υπηρετηθούν τα συμφέροντά τους.

3. Επέκταση του ιδεολογήματος της παγκοσμιοποίησης στο πολιτισμικό όλων των λαών. Η ομοιομορφία στη σκέψη, στη στάση και στη συμπεριφορά του πολίτη του κόσμου επιδιώκεται μέσα από τα

τηλεοπτικά, αλλά και άλλα, πολιτισμικά ολιγοπώλια. Διεθνικές επιχειρήσεις και αυτές, που με το πρόσχημα της ελευθερίας στην πληροφορία και την πολιτισμική ποικιλία σαρώνουν τον καθημερινό βίο του κάθε λαού, υπαγορεύουν την αποδοχή των δυτικών αξιών και προβάλλουν την σύγκλιση προς αυτές ως οικουμενικό πρότυπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η σύγχρονη έννοια της παγκοσμιοποίησης αναφέρεται στην επικράτηση ενός οικονομικού συστήματος, του καπιταλιστικού, στον παγκόσμιο χώρο.

Συγκεκριμένα η παγκοσμιοποίηση αντανakλά τη γεωγραφική επέκταση του καπιταλισμού, που αγκαλιάζει τα όρια του πλανήτη, μέσα από μια διαδικασία παράκαμψης και κατάργησης των φυσικών και θεσμικών συνόρων που παρεμποδίζουν τη συσσώρευση του κεφαλαίου σε παγκόσμια κλίμακα. Η παγκόσμια οργάνωση της παραγωγής αποτελεί ουσιαστικό συστατικό στοιχείο στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, όπως και η καθιέρωση προτύπων για την κατανάλωση. Η κίνηση κεφαλαίων και η ανταλλαγή αγαθών, που αποτελούσαν τα κύρια χαρακτηριστικά της κατά τις δεκαετίες του '50 και του '60, συμπληρώνονται σήμερα από ένα γενικευμένο ανταγωνιστικό πλαίσιο αναφορικά με τον έλεγχο των αγορών και των πόρων (πρώτες ύλες, εργατικό δυναμικό, εμπορικά δίκτυα, γνώσεις, αποταμιεύσεις κ.ά.).

Η παγκοσμιοποιημένη οικονομία δεν είναι απλώς μια διεθνής οικονομία. Η τελευταία χαρακτηρίζει κυρίως τις σχέσεις μεταξύ κυρίαρχων και αυτόνομων κρατικών οντοτήτων, που στηρίζονται αυτόν κατέστησαν τόσο ευάλωτες, λόγω της μεγάλης εξάρτησης τους από τις εξαγωγές και τον εξωτερικό δανεισμό, ώστε όταν η διεθνής συγκυρία και η εμπιστοσύνη κλονίζονται να προκαλούνται νομισματικές κρίσεις, που αποσταθεροποιούν τις χώρες αυτές σε όλα τα επίπεδα. Χωρίς ριζική αναθεώρηση της παγκοσμιοποίησης και συγκεκριμένα τη δημιουργία δικτύων προστασίας από τις ανεξέλεγκτες συνέπειες της και την υιοθέτηση διεθνών κανόνων, όσον αφορά τη

συμπεριφορά πολυεθνικών επιχειρήσεων και επενδυτών, οι νομισματικές κρίσεις κινδυνεύουν να αποβούν μοιραίες όχι μόνο για την οικονομία των αναπτυσσόμενων χωρών αλλά και για τις ίδιες τις πλούσιες χώρες, λόγω του μεγάλου βαθμού αλληλεξάρτησης των παγκόσμιων κεφαλαιαγορών. Τέλος η περιθωριοποίηση των φτωχών χωρών, και ιδιαίτερα εκείνων της υποσαχαρικής Αφρικής, από την παγκοσμιοποίηση θα πρέπει να αντιμετωπιστεί από τη διεθνή κοινότητα. Κρίσιμο θέμα για την ανάπτυξη των φτωχών χωρών αποτελεί η διαγραφή του εξωτερικού: τους χρέους και η ουσιαστική οικονομική τους στήριξη. Παράλληλα θα πρέπει να προωθηθούν πρωτοβουλίες εξυγίανσης και αναδιάρθρωσης των οικονομιών των χωρών αυτών, ώστε να συνδεθούν περισσότερο και αποτελεσματικότερα με το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Η ενίσχυση της συνεργασίας, τόσο των χωρίων αυτών όσο και των υπόλοιπων αναπτυσσόμενων μεταξύ τους, δηλαδή σε περιφερειακό επίπεδο, θα βοηθήσει αδιαμφισβήτητα την ανάπτυξη τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΔΥΟ ΟΡΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

1. Υπέρ της παγκοσμιοποίησης

Ενημερία για όλους

Πολλά θεωρητικά και εμπειρικά παραδείγματα έχουν αποδείξει ότι όσο λιγότερα εμπόδια υπάρχουν στο εμπόριο τόσο αυξάνει ο ανταγωνισμός και τόσο καλύτερα και φθηνότερα προϊόντα απολαμβάνει ο καταναλωτής.

Παγκοσμιοποίηση λοιπόν σημαίνει ενημερία, παρόλο που στην πορεία εμφανίζονται δικαιολογημένες αντιδράσεις απ' όσους ήταν ωφελημένοι από το παλαιό καθεστώς. Για παράδειγμα, οι δασμοί που υπήρχαν παλαιότερα στις μπανάνες ωφέλησαν πάρα πολύ τους παραγωγούς της Κρήτης που φυσικά διαμαρτυρήθηκαν όταν επετράπη η πώληση φθηνής μπανάνας από το εξωτερικό. Η πλειοψηφία των Ελλήνων πολιτών όμως μπόρεσε να απολαύσει καλύτερα και φθηνότερα προϊόντα, ενισχύοντας παράλληλα και το εισόδημα των χωρών του τρίτου κόσμου που μέχρι τότε έβρισκαν κλειστή την πόρτα της ελληνικής αγοράς.

Μακροπρόθεσμα λοιπόν η παγκοσμιοποίηση κάνει τον κόσμο πλουσιότερο, παραγωγικότερο και δικαιότερο αφού "κερδίζουν" όσοι παράγουν περισσότερο ή καλύτερα και όχι εκείνοι που ενισχύονται από το κράτος με χαρακτηριστικές συμβάσεις, ειδικούς προστατευτικούς δασμούς, επιδοτήσεις κτλ.

Πρόοδος και αδελφосύνη

Αν και συχνά η παγκοσμιοποίηση παρουσιάζεται ως μια συνομωσία των πλουσίων και ισχυρών στην πραγματικότητα αποτελεί μια φυσική συνέπεια της τεχνολογικής προόδου. Χάρη στην εξέλιξη των μεταφορών και των

τηλεπικοινωνιών οι άνθρωποι σήμερα επικοινωνούν και ταξιδεύουν πολύ περισσότερο από πριν. Εμπορεύονται λοιπόν περισσότερο και η ιστορία μας έχει διδάξει ότι το εμπόριο υπήρξε πάντοτε μια επαναστατική και προοδευτική δύναμη, καθώς όσοι ταξιδεύουν γνωρίζουν διαφορετικούς ανθρώπους, διδάσκονται καινούριες τεχνικές και μαθαίνουν να σέβονται τους άλλους πολιτισμούς.

Παγκοσμιοποίηση λοιπόν σημαίνει λιγότερο μίσος, εξαφάνιση του πολέμου και κατάργηση των διακρίσεων. Είναι αλήθεια ότι αυτή η προσέγγιση γεννά τον κίνδυνο μιας πλανητικής ομοιομορφίας. Για πρώτη φορά στην ιστορία όμως μπορούμε να ελπίζουμε σε μια παγκόσμια γνώση, αλληλεγγύη και κατανόηση. Σε πράγματα δηλαδή που αξίζουν οποιοδήποτε τίμημα και πρέπει να γίνουν κτήμα όλης της ανθρωπότητας.

2. Οι αντιρρήσεις στην παγκοσμιοποίηση

Η διαιώνιση της φτώχειας και των διακρίσεων

Τα πλεονεκτήματα του διεθνούς εμπορίου (γνωστά ως θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος) πρωτοδιατυπώθηκαν από τον Βρετανό οικονομολόγο David Ricardo και αποτελούν μια από τις παλαιότερες και γνωστότερες οικονομικές αρχές. Ο Ricardo απέδειξε με αδιάσειστο τρόπο ότι κάθε χώρα πρέπει να εξειδικεύεται σε ό,τι παράγει καλύτερα (ή πιο αποδοτικά) διότι με αυτόν τον τρόπο βελτιώνεται η παγκόσμια ευημερία.

Δυστυχώς όμως, το μοντέλο που χρησιμοποίησε ο Ricardo ήταν στατικό και δεν λάμβανε υπ' όψιν του τις τεχνολογικές, κοινωνικές και πολιτικές μεταβολές. Όπως λοιπόν σχολίαζαν οι Γερμανοί οικονομολόγοι:

"Αν εγώ (η Γερμανία) είμαι αγροτική χώρα και εσύ (η Βρετανία) βιομηχανική, είναι φυσικό να εξειδικευτώ στα αγροτικά προϊόντα και εσύ στα βιομηχανικά. Έτσι όμως εσύ θα αναπτύσσεις συνεχώς την υποδομή και την τεχνολογία σου, ενώ εγώ θα είμαι καταδικασμένος να καλλιεργώ για πάντα σιτάρι και ραπανάκια.

Το συμφέρον μου απαιτεί να θεσπίσω εμπόδια στις εισαγωγές (δηλαδή δασμούς) μέχρι να αναπτυχθεί η εγχώρια βιομηχανική παραγωγή μου και να αποκτήσει αρκετή ισχύ ώστε να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού. Διαφορετικά, ακόμη και οι ελάχιστες μονάδες παραγωγής που διαθέτω θα κλείσουν και θα καταδικαστώ να μείνω για πάντα φτωχός και καθυστερημένος."

Παγκοσμιοποίηση λοιπόν σημαίνει διαρκές μονοπώλιο του πλούτου από τους ήδη ισχυρούς και πλήρες άνοιγμα των φτωχών αγορών για να στραγγαλίσουν τον εκεί ανταγωνισμό πριν αυτός ισχυροποιηθεί και γίνει "επικίνδυνος".

Η κατάργηση της δημοκρατίας

Θεωρητικά οι αποφάσεις για την ενίσχυση της παγκοσμιοποίησης λαμβάνονται από όλα τα κράτη του κόσμου σε διεθνείς διασκέψεις και οργανισμούς όπως ο ΠΟΕ (Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου). Έτσι, παρέχεται σε κάθε χώρα η δυνατότητα να υπερασπίσει τα συμφέροντά της, εκφράζοντας τις απόψεις της και επηρεάζοντας τη λήψη των αποφάσεων.

Οι συζητήσεις όμως δεν είναι τόσο δημοκρατικές όσο φαίνονται και η τράπουλα είναι πάντοτε σημαδεμένη εκ των προτέρων. Για παράδειγμα, η "Παγκόσμια" Τράπεζα ανήκει κατά 51% στην αμερικανική κυβέρνηση, ενώ το "Διεθνές" Νομισματικό Ταμείο διοικείται από την ομάδα των πιο ανεπτυγμένων χωρών του κόσμου. Έτσι, οι "αμερόληπτες" τεχνοκρατικές αποφάσεις τους στην πραγματικότητα αποτελούν απλώς έκφραση των συμφερόντων των ήδη πλουσίων χωρών και αδιαφορούν πλήρως για τις κοινωνικές επιπτώσεις τους στον υπόλοιπο κόσμο.

Επίσης, παρά τον υποτιθέμενο διαφορετικό ρόλο του καθενός, όλοι αυτοί οι οργανισμοί λειτουργούν ως ένα σύνολο και όπως διδάχθηκε πρόσφατα η Αργεντινή η διαφωνία με έναν οδηγεί σε ομαδική απόρριψη από όλους (οι συμφωνίες συνδέονται μεταξύ τους με ειδικές ρήτρες και η διακοπή μιας συνεπάγεται αυτόματη παύση και όσων έχουν υπογραφεί με όλους τους άλλους διεθνείς οργανισμούς).

Τέλος, παρά την υποτιθέμενη δημοκρατική δομή τους, οι παγκόσμιοι οργανισμοί λειτουργούν υπό καθεστώς απόλυτης μυστικότητας που απαγορεύει τον δημόσιο έλεγχό τους, διευκολύνοντας την επιρροή των επιχειρηματικών lobby και "φιμώνοντας" τους λαούς και τους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς που πληροφορούνται τα γεγονότα μόνο από τις εφημερίδες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα βιασμού της δημοκρατίας αποτελεί η περίπτωση της αμερικανικής εταιρείας Metalclad η οποία, μέσω των μηχανισμών της NAFTA (Βορειοαμερικανική Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου) έλαβε 17

εκατομμύρια δολάρια αποζημίωση για τις αντιεμπορικές πρακτικές του μεξικανικού κράτους, επικαλούμενη το άρθρο 11 στη σχετικής συνθήκης. Η "αντιεμπορική" ενέργεια των Μεξικανών ήταν η διακοπή της κατασκευής του εργοστασίου διαχείρισης τοξικών αποβλήτων της Metalclad επειδή η εταιρεία δεν είχε λάβει άδεια και το κατασκεύαζε πάνω από τον υδροφόρο ορίζοντα μιας μεγάλης περιοχής χωρίς να έχει ενημερώσει τις αρμόδιες αρχές!

Το πρόστιμο αυτό είναι φυσικά παράλογο. Αφού όμως η διακοπή των δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης (ό,τι κι αν κάνει αυτή) περιορίζει το εμπόριο, το Μεξικό κρίθηκε ένοχο παρά το γεγονός ότι εφήρμοσε απλώς τους νόμους του και αναγκάστηκε να υποταχθεί στη θέληση των ισχυρών για να αποφύγει τις εμπορικές κυρώσεις. (Νόμος είναι μόνο το συμφέρον των πλουσίων.)

Το συγκεκριμένο παράδειγμα βέβαια αναφέρεται στην NAFTA. Δυστυχώς όμως, ανάλογες διατάξεις επιχειρείται να θεσμοθετηθούν και από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) μέσα από μυστικές διαπραγματεύσεις μεταξύ ανθρώπων που έχουν κάθε συμφέρον οι ισχυροί να γίνουν ισχυρότεροι και οι αδύναμοι να μείνουν για πάντα σε αυτή τη θέση. (Αναρωτιέμαι γιατί οι συζητήσεις του ΠΟΕ είναι πάντοτε μυστικές. Ίσως για να μη μαθαίνουν οι εξωγήινοι τι αποφασίζουν οι κυβερνήσεις της γης.)

Παγκοσμιοποίηση λοιπόν σημαίνει παράκαμψη της εθνικής κυριαρχίας και των δημοκρατικών διαδικασιών μέσα από τη μυστική λειτουργία διεθνών οργανισμών με διοικήσεις διορισμένες από τις πλουσιότερες χώρες του κόσμου!

Επίλογος

Το να είσαι υπέρ ή κατά της παγκοσμιοποίησης είναι το ίδιο άτοπο όσο και το να υποστηρίζεις ότι είσαι υπέρ ή κατά της βροχής. Πρόκειται για ένα φυσικό φαινόμενο που δημιούργησε η τεχνολογία και δεν πρόκειται να φύγει μόνο και μόνο επειδή δεν μας αρέσει ή δεν μας εξυπηρετεί.

Πρέπει όμως να αγωνιστούμε υπέρ μιας δίκαιης παγκοσμιοποίησης που θα πραγματοποιηθεί για το καλό των λαών και όχι για τα συμφέροντα των επιχειρήσεων. Δυστυχώς, μέχρι σήμερα κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να συμβαίνει και οι πολέμιοι της παγκοσμιοποίησης μοιάζουν με τους αγανακτισμένους κολίγους του μεσαίωνα που επαναστατούσαν μεν κατά του φεουδάρχη (πολλές φορές με μεγάλη βιαιότητα), αλλά δεν καταλάβαιναν ούτε τι χρειαζόντουσαν, ούτε ποιος ήταν ο καλύτερος τρόπος για να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους. (Γι' αυτό και τελικά δεν νίκησαν ποτέ και χρειάστηκε η εμφάνιση των αστών για να γκρεμιστεί οριστικά η φεουδαρχία).

Ίσως μερικοί να βρουν προσβλητικό αυτό το χαρακτηρισμό για τους "μαχητές" της Γένοβας και του Σιάτλ. Ωστόσο, επειδή κανένας τους δεν εμφανίστηκε ποτέ στη συνάντηση των 7 φτωχότερων κρατών του κόσμου (που λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο εδώ και μια πενταετία), αλλά όλοι έτρεξαν στο Porto Alegre μια και εκεί υπήρχαν κάμερες αρχίζω αν υποπτεύομαι ότι οι αντιδράσεις τους δεν οφείλονται στην αδικία της παγκοσμιοποίησης, αλλά στο γεγονός ότι τα κέρδη τα μοιράζονται άλλοι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΕΣ

Κεφαλαιαγορές: Ο αδύνατος κρίκος της παγκοσμιοποίησης

Οι νομισματικές κρίσεις που ξέσπασαν στο Μεξικό το 1994, στη νοτιοανατολική Ασία το 1997, στη Ρωσία και στην Βραζιλία το 1998 και στην Αργεντινή το 2001 θα μπορούσαν να προκαλέσουν μια σοβαρή παγκόσμια οικονομική κρίση.

Για τις νομισματικές κρίσεις που αναφέραμε χρειάστηκε η κινητοποίηση 150 δισεκατομμυρίων δολαρίων προκειμένου να αποφευχθεί η κατάρρευση όχι μόνο των χωρών που επλήγησαν από αυτές, αλλά και να προστατευθεί ο υπόλοιπος κόσμος. Συγκεκριμένα, λόγω σημαντικών δεσμεύσεων κεφαλαίων διεθνών τραπεζών στις χώρες που υπέστησαν νομισματικές κρίσεις από το 1997 μέχρι το 2001 (325 δισ. δολάρια στην Ασία και 296 δισ. στη Λατινική Αμερική), οι τράπεζες αυτές πίεσαν τις κυβερνήσεις να προωθήσουν την εφαρμογή αυστηρών μέτρων στις υπό κρίση χώρες, ώστε να μπορέσουν να εξασφαλίσουν την αποπληρωμή των πιστώσεων τους προς αυτές και να αποφύγουν τον κλονισμό της αξιοπιστίας τους. Σε άλλες περιπτώσεις, και ειδικότερα πριν από το 1997, τα μέτρα αυτά δεν επαρκούσαν για να εξασφαλιστεί. Η αποπληρωμή του χρέους και η απειλή καταστροφής μεγάλου αριθμού τραπεζικών ιδρυμάτων ανάγκασε τις κυβερνήσεις των αναπτυγμένων χωρών να διαγράψουν μέρος του εξωτερικού χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών ή και να ρυθμίσουν το υπόλοιπο.

Η αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών και η παγκοσμιοποίηση των κεφαλαιαγορών, σε συνδυασμό με τις σημαντικές τεχνολογικές καινοτομίες, που επιτρέπουν τη στιγμιαία μετακίνηση των κεφαλαίων από χώρα σε χώρα, αποτελούν ασφαλώς δύο παράγοντες ανάπτυξης αλλά και αποσταθεροποίησης, σε περιόδους κρίσης, της παγκόσμιας οικονομίας.

Ο μηχανισμός πυροδότησης και μετάδοσης των κρίσεων από χώρα σε χώρα προκαλείται σχεδόν στιγμιαία λόγω της παγκοσμιοποίησης των κεφαλαιαγορών. Όταν κλονίζεται η εμπιστοσύνη των επενδυτών προς

οικονομίες των οποίων η πορεία εμφανίζεται αρνητική, ή όταν οι υπεύθυνοι της οικονομικής πολιτικής εφαρμόζουν μέτρα των οποίων η αποτελεσματικότητα αμφισβητείται από τους διεθνείς επενδυτές, τότε ξεκινούν ρευστοποιήσεις κινητών αξιών και φυγή κεφαλαίων προς το εξωτερικό. Με τη σειρά της η φυγή κεφαλαίων οδηγεί αναγκαστικά σε υποτιμήσεις εθνικών νομισμάτων και σε πληθωρισμό, πράγμα που εξαναγκάζει τις υπό κρίση χώρες να εφαρμόσουν σκληρά δημοσιονομικά και οικονομικά μέτρα προκειμένου να σταματήσει ο κατήφορος της εθνικής τους οικονομίας. Εξάλλου στην προσπάθεια τους αυτή οι χώρες αυτές επιζητούν τη χρηματοδοτική στήριξη του ΔΝΤ και άλλων διεθνών πιστωτών, που απαιτούν την εφαρμογή των σκληρών αυτών μέτρων πριν συναινέσουν στη χρηματοδοτική διευκόλυνση τους.

Επίσης με την περιφερειοποίηση ορισμένων οικονομιών η κρίση μεταδίδεται εύκολα από χώρα σε χώρα της ίδιας περιφέρειας. Για παράδειγμα, η κρίση στη Βραζιλία έπληξε σοβαρά τις εξαγωγές της Αργεντινής προς τη χώρα αυτή (η Βραζιλία απορροφά το 30% των συνολικών εξαγωγών της Αργεντινής) και την οικονομία της γενικότερα. Αλλά και οι ΗΠΑ, που εξάγουν το 20% του συνόλου τους στη Βραζιλία, επηρεάστηκαν αρνητικά από τη νομισματική κρίση της Βραζιλίας το 1998 και του Μεξικού το 1994.

Το κρίσιμο ερώτημα που τίθεται σήμερα δεν είναι αν η παγκόσμια οικονομία θα αποφύγει στο μέλλον αποσταθεροποιητικές νομισματικές κρίσεις (από το 1975 μέχρι το 2000 ο κόσμος έχει υποστεί 120 τέτοιες κρίσεις, δηλαδή κρίσεις που οδήγησαν διάφορες χώρες σε υποτιμήσεις των εθνικών τους νομισμάτων κατά 25% τουλάχιστον μέσα σε ένα χρόνο), αλλά αν θα καταφέρει να ελέγξει τις επιπτώσεις τους, ώστε να μην προκληθεί παγκόσμια κρίση.

Όπως υπογραμμίστηκε ήδη, η παγκοσμιοποίηση των διεθνών χρηματοπιστωτικών αγορών συνέβαλε αποφασιστικά στη βελτίωση της αποδοτικότητας των αγορών και στην καλύτερη διάθεση των πόρων. Ωστόσο με την τέλεια κινητικότητα των κεφαλαίων αποσταθεροποιούνται πιο εύκολα οι αγορές αυτές.

Ορισμένα στοιχεία θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε καλύτερα το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης των κεφαλαιαγορών. Με βάση τους

υπολογισμούς διεθνών οργανισμών τα μέσα που αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγματεύσεων στα διεθνή χρηματιστήρια διπλασιάστηκαν κατά την περίοδο 1993-1998 (από 7,7 τρισ. δολάρια σε 13,5 τρισ.), ενώ τα εξωχρηματιστηριακά μέσα εξαπλασιάστηκαν. Επίσης ο όγκος των συναλλαγματικών συναλλαγών στον κόσμο κυμαίνεται από 1.800 έως 2.000 δισεκατομμύρια δολάρια ημερησίως, όταν το διεθνές εμπόριο προϊόντων και υπηρεσιών ανήλθε μόλις στο 7.000 δισεκατομμύρια περίπου, για ολόκληρο όμως το 2000.

Η ραγδαία ανάπτυξη της χρηματοπιστωτικής σφαίρας της παγκόσμιας οικονομίας φαίνεται και από τα εξής στοιχεία :

- Η χρηματιστηριακή κεφαλαιοποίηση έφτασε το 1998 τα 6,8 τρισ. της ΗΠΑ (ή το 94,5% του ΑΕΠ), τα 3,6 τρισ. στην Ιαπωνία (ή το 71,7% του ΑΕΠ) και τα 5,6 τρισ. στην ΕΕ (ή το 70,8% του ΑΕΠ).
- Η αγορά ομολόγων ξεπέρασε στις ΗΠΑ τα Π,Ο τρισ. (ή το 151,7% του ΑΕΠ), τα 5,3 τρισ. στην Ιαπωνία (ή το 104% του ΑΕΠ) και τα 7,8 τρισ. στην ΕΕ (ή το 98,9% του ΑΕΠ).
- Τα τραπεζικά διαθέσιμα κυμάνθηκαν, το 1998 επίσης, μεταξύ 5,0 τρισ. στις ΗΠΑ (ή το 69% του ΑΕΠ), 7,3 τρισ. στην Ιαπωνία (ή το 144% του ΑΕΠ) και 14,3 τρισ. στην ΕΕ (ή το 182% του ΑΕΠ).
- Το σύνολο των χρηματοπιστωτικών διαθεσίμων έφτασε το 1998 στις ΗΠΑ στο 315% του ΑΕΠ, στην Ιαπωνία στο 320% και στην ΕΕ κυμάνθηκε μεταξύ 244% στην Πορτογαλία και 486% στο Βέλγιο (βλ. σχετική έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, PE 232.232).

Όπως είναι γνωστό, μεγάλο ποσοστό των διαθεσίμων αυτών προέρχεται από τα ιδιωτικά συνταξιοδοτικά ταμεία, τις ασφαλιστικές εταιρείες και τα ταμεία αμοιβαίων κεφαλαίων, ενώ τα τραπεζικά διαθέσιμα διαδραματίζουν λιγότερο σημαντικό ρόλο στις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές .

Όπως επισημαίνει σε πρόσφατη έκθεση του το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η παγκοσμιοποιημένη οικονομία φαίνεται λοιπόν όλο και πιο απομακρυσμένη από την πραγματική οικονομία, την οποία υποτίθεται ότι χρηματοδοτεί. Οι Διεθνείς χρηματοοικονομικές συναλλαγές καταλαμβάνουν ένα αυξανόμενο τμήμα τον κυκλοφορούντος νομίσματος. Αυτή η επιτάχυνση της κυκλοφορίας στη χρηματοπιστωτική σφαίρα αποτελεί ασφαλώς παράγοντα αστάθειας».

Ειδικότερα η χρηματοπιστωτική καινοτομία διευκολύνει μεν την οικονομική δραστηριότητα και τη διάθεση πόρων σε διεθνή κλίμακα, αλλά οδηγεί σε αυξανόμενη πολυπλοκότητα τις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές και τους διαύλους ανάληψης κίνδυνου, που δύσκολα μπορούν να παρακολουθήσουν και να ελέγξουν οι δημόσιες ή ιδιωτικές εποπτικές αρχές,

Ο κίνδυνος συνίσταται στο ότι οι διεθνείς επενδυτές, προκειμένου να μεγιστοποιήσουν την απόδοση του κεφαλαίου τους βραχυπρόθεσμα, δεν πραγματοποιούν ανάλυση σε βάθος της πραγματικής αξίας του ενεργητικού στο οποίο επενδύουν, αλλά παρακινούνται να προβλέψουν τη στρατηγική των άλλων επενδυτών. Σε πολλές περιπτώσεις λοιπόν οι διεθνείς επενδυτές τροφοδοτούν, μέσω των αλόγιστων κινδύνων που αναλαμβάνουν, την υπερθέρμανση της οικονομίας και τη δημιουργία κερδοσκοπικής φούσκας (π.χ. στην αγορά ακινήτων, περίπτωση της Ταϊλάνδης), οι οποίες, αργά ή γρήγορα, οδηγούν σε πτωχεύσεις και νομισματικές κρίσεις. Έτσι με το μιμητισμό των διεθνών επενδυτών οι νομισματικές κρίσεις μπορούν να προσλάβουν επικίνδυνο χαρακτήρα. Σε περίπτωση μη ικανοποίησης των υποχρεώσεων μιας χώρας ή μη ρεαλιστικής συναλλαγματικής ισοτιμίας ενός νομίσματος οι επενδυτές σπεύδουν να προφυλαχτούν από την πιθανότητα μείωσης των κερδών τους ή ακόμη και από την αδυναμία προστασίας των επενδύσεων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5
Η ΓΟΗΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΜΕΣΩΝ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ (ΑΔΕ)

Η γοητεία των άμεσων διεθνών επενδύσεων (ΑΔΕ)

Λιγότερο σημαντικό από άποψη όγκου αλλά περισσότερο σταθεροποιητικό ρόλο διαδραματίζουν οι ΑΔΕ στην παγκόσμια οικονομία, δηλαδή οι επενδύσεις που πραγματοποιούνται στο εξωτερικό για παραγωγικούς σκοπούς, οε σχέση με τις έμμεσες διεθνείς επενδύσεις (ΕΔΕ), δηλαδή τις κινήσεις κεφαλαίων που συνδέονται με αγορές ομολόγων, χρηματιστηριακών αξιών και άλλων χρεογράφων. Βάσει των στοιχείων της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη .οι ΑΔΕ έφτασαν το 2000 στο ύψος του 1,27 τρισεκατομμυρίου δολαρίων, έναντι μόλις 202 δισεκατομμυρίων το 1990. Έτσι το συνολικό απόθεμα των εισροών ΑΔΕ στον κόσμο από 1,88 τρισεκατομμύρια το 1990 ανέβηκε στα 6,31 τρισεκατομμύρια το 2000, ενώ οι αντίστοιχες εκροές από 7,9 τρισεκατομμύρια σε 5,97 τρισεκατομμύρια. Τα ποσά αυτά είναι μικρά αν συγκριθούν με τις ημερήσιες συναλλαγματικές συναλλαγές ή τα χρηματοπιστωτικά διαθέσιμα (300% περίπου του ΑΕΠ των ανεπτυγμένων χωρών). Ωστόσο οι ,ΑΔΕ αντιπροσώπευαν το 2000 ίο 18% των παγκόσμιων εξαγωγών (έναντι του 4,6% το 1990), το 19,6% των παγκόσμιων επενδύσεων (έναντι του 4,5%) και το 3,9% του παγκόσμιου ΑΕΠ (έναντι του 0,9%).

Το μεγάλο ποσοστό των ΑΔΕ (74% το 1990 και 90% το 2000) αφορά συγχωνεύσεις και εξαγορές επιχειρήσεων, στο εξωτερικό κυρίως, από πολυεθνικές επιχειρήσεις, που ξεπερνούν σε αριθμό τις 60.000. Το ενεργητικό των επιχειρήσεων αυτών έφτασε το 2000 στα 21,1 τρισεκατομμύρια δολάρια

(έναντι 5,7 τρις το 1990). Επίσης η παραγωγή των θυγατρικών των πολυεθνικών επιχειρήσεων (που αριθμούν 800.000) ξεπέρασε το 2000 τα 3,1 τρισεκατομμύρια δολάρια (ή το 10% περίπου του παγκόσμιου ΑΕΠ), έναντι του 1,1 τρισεκατομμυρίου το 1990 (ή το 5,4% του παγκόσμιου ΑΕΠ). Περισσότερο εντυπωσιακή είναι η επίδοση των πολυεθνικών επιχειρήσεων στον τομέα των εξαγωγών. Συγκεκριμένα το ύψος των εξαγωγών που πραγματοποίησαν οι επιχειρήσεις αυτές το 2000 *έφτασε* τα 3,5 τρισεκατομμύρια δολάρια (ή το 50% των συνολικών παγκόσμιων εξαγωγών), έναντι του 1,1 τρισεκατομμυρίου το 1990 (ή το 26% των παγκόσμιων εξαγωγών το 1990),

Ωστόσο πρέπει να επισημάνουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ΑΔΕ πραγματοποιείται στις ανεπτυγμένες χώρες. Το 2000 πάνω από το 79% των εισροών ΑΔΕ και το 90% των αντίστοιχων εκροών αφορούσαν τις ανεπτυγμένες χώρες, έναντι του 68% και του 89% σε ετήσιο μέσο όρο αντίστοιχα κατά την περίοδο 1989-1994. Κατά μεγάλες γεωγραφικές ζώνες η κατάσταση διαμορφώθηκε το 2000 ως εξής:

- Η ΕΕ απορρόφησε το 48,5% των συνολικών εισροών ΑΔΕ (έναντι του 38,2% κατά ετήσιο μέσο όρο την περίοδο 1989-1994). ρ - Στις ΗΠΑ πραγματοποιήθηκε το 22% των επενδύσεων αυτών (έναντι του 21% την περίοδο 1989-1994).
- Στην Ασία επενδύθηκε το 11,3% των συνολικών ΜΕ (έναντι του 18,8% μεταξύ 1989 και 1994).

- Η Λατινική Αμερική προσέλκυε το 6,77% των συνολικών ΑΔΕ (έναντι του 7% την περίοδο 1989-1994).
- Η Αφρική δεν κατάφερε να προσελκύσει παρά μόνο το 0,6% των επενδύσεων αυτών (έναντι του 2% την περίοδο 1989-1994).

Όσον αφορά την Ιαπωνία, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε το γεγονός ότι μόλις το 0,6% των συνολικών ΜΕ είχε προορισμό τη χώρα αυτή το 2000 (έναντι του 0,5% την περίοδο 1989-1994), ενώ οι εκροές ΜΕ από τη χώρα αυτή ξεπέρασαν το 2,8% των συνολικών εκροών (έναντι του 12,9% την περίοδο 1989-1994). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται τόσο στο σχετικά κλειστό χαρακτήρα της ιαπωνικής οικονομίας απέναντι στις ξένες επενδύσεις όσο και στην κρίση που έπληξε την οικονομία της χώρας αυτής από το 1994 και μετά.

Μια άλλη παρατήρηση επιβάλλεται όσον αφορά τις ΜΕ στην Ασία. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ΜΕ που έχει προορισμό την ήπειρο αυτή πραγματοποιείται στις χώρες της νότιας και νοτιοανατολικής Ασίας (95% περίπου).

Επίσης πρέπει να τονιστεί ότι στην Κίνα επενδύθηκαν το 2000 41 δισεκατομμύρια δολάρια, δηλαδή το 28% των συνολικών ΜΕ που πραγματοποιήθηκαν στην Ασία. Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις που επενδύουν τα κεφάλαια αυτά πληρώνουν φόρους που αντιπροσωπεύουν το 18% των συνολικών φορολογικών εσόδων της Κίνας από εταιρείες το 2000. Από την πλευρά της η Ινδία απορρόφησε μόνο 2 δισεκατομμύρια δολάρια το 2000, παρά το καταναλωτικό μέγεθος της ως χώρας.

χώρες αυτές δεν κατάφεραν να προσελκύσουν πάνω από το 2% των συνολικών ΜΕ (έναντι του 1,6% την περίοδο 1989-1994). Ιδιαίτερη προτίμηση δείχνουν οι ξένοι επενδυτές για την Ουγγαρία.

Σχετικά με τις εκροές ΑΔΕ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η ΕΕ πραγματοποιεί το μεγαλύτερο ποσοστό των επενδύσεων αυτών στον κόσμο (62,8% το 2000, έναντι του 46% κατά ετήσιο μέσο όρο την περίοδο 1989-1994), έναντι του 12% των ΗΠΑ(21% τη περίοδο 1989-1994) και του 2,8% της Ιαπωνίας (12,9% την περίοδο 1989-1994).

Ειδικότερα, όπως αναφέρεται στην ειδική έκθεση του ΟΗΕ, το 95% των ΜΕ και το 90% του αποθέματος τους αφορά επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν σε 30 ανεπτυγμένες χώρες, ενώ το 99% των επενδύσεων αυτών έχει προέλευση τις 30 αυτές χώρες. Υπάρχει επίσης μεγάλη συγκέντρωση των ΜΕ σε ορισμένες επιχειρήσεις και κλάδους. Το 90% από τις 100 μεγαλύτερες πολυεθνικές επιχειρήσεις (μη χρηματοπιστωτικές) στον κόσμο έχουν την έδρα τους στις χώρες της «τριάδας» (ΗΠΑ- ΕΕ- Ιαπωνία), ενώ πάνω από τις μισές αυτές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στους τομείς του ηλεκτρονικού και ηλεκτρολογικού εξοπλισμού, της αυτοκινητοβιομηχανίας και του πετρελαίου. Η οικονομική ισχύς των περισσότερων πολυεθνικών ξεπερνά εκείνη πολλών χωρών στον κόσμο. Για παράδειγμα, η πρώτη, από άποψη μεγέθους, πολυεθνική επιχείρηση στον κόσμο, η Τζέ-νεραλ Ελέκτρικ, είχε μεγαλύτερο ενεργητικό {405 δισεκατομμύρια δολάρια το 1999) από το ΑΕΠ αναπτυσσόμενων και αναδύομενων χωρών, όπως η Ρωσία (329 δισ.), η Αργεντινή (276 διό.), αλλά και ανεπτυγμένων χωρών, όπως η Σουηδία (236

δισ.), η Ολλανδία (347 δισ.) κ.ά., ενώ πλησιάζει εκείνο της Ινδίας (441 δι-σεκατομμύρια δολάρια). Το ενεργητικό της επιχείρησης αυτής στο εξωτερικό (141 δισεκατομμύρια το 1999) ξεπερνά επίσης το

Τέλος, παρά τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις που προωθούνται στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών παραμένει χαμηλό, οίο βαθμό που οι χώρες αυτές δεν κατάφεραν να προσελκύσουν πάνω από το 2% των συνολικών ΜΕ (έναντι του 1,6% την περίοδο 1989-1994). Ιδιαίτερη προτίμηση δείχνουν οι ξένοι επενδυτές για την Ουγγαρία.

Σχετικά με τις εκροές ΑΔΕ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι η ΕΕ πραγματοποιεί το μεγαλύτερο ποσοστό των επενδύσεων αυτών στον κόσμο (62,8% το 2000, έναντι του 46% κατά ετήσιο μέσο όρο την περίοδο 1989-1994), έναντι του 12% των ΗΠΑ(21%την περίοδο 1989-1994) και του 2,8% της Ιαπωνίας (12,9% την περίοδο 1989-1994).

Ειδικότερα, όπως αναφέρεται στην ειδική έκθεση του ΟΗΕ, το 95% των ΜΕ και το 90% του αποθέματος τους αφορά επενδύσεις που πραγματοποιήθηκαν σε 30 ανεπτυγμένες χώρες, ενώ το 99% των επενδύσεων αυτών έχει προέλευση τις 30 αυτές χώρες. Υπάρχει επίσης μεγάλη συγκέντρωση των ΜΕ σε ορισμένες επιχειρήσεις και κλάδους. Το 90% από τις 100 μεγαλύτερες πολυεθνικές επιχειρήσεις (μη χρηματοπιστωτικές) στον κόσμο έχουν την έδρα τους στις χώρες της «τριάδας» (ΗΠΑ- ΕΕ- Ιαπωνία), ενώ πάνω από τις μισές αυτές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στους τομείς του ηλεκτρονικού και ηλεκτρολογικού εξοπλισμού, της αυτοκινητοβιομηχανίας και του πετρελαίου.

Η οικονομική ισχύς των περισσότερων πολυεθνικών ξεπερνά εκείνη πολλών χωρών στον κόσμο. Για παράδειγμα, η πρώτη, από άποψη μεγέθους, πολυεθνική επιχείρηση στον κόσμο, η Τζένεραλ Ελέκτρικ, είχε μεγαλύτερο ενεργητικό {405 δισεκατομμύρια δολάρια το 1999) από το ΑΕΠ αναπτυσσόμενων και αναδυόμενων χωρών, όπως η Ρωσία (329 δισ.), η Αργεντινή (276 δισ.), αλλά και ανεπτυγμένων χωρών, όπως η Σουηδία (236 δισ.), η Ολλανδία (347 δισ.) κ.ά., ενώ πλησιάζει εκείνο της Ινδίας (441 δισεκατομμύρια δολάρια). Το ενεργητικό της επιχείρησης αυτής στο εξωτερικό (141 δισεκατομμύρια το 1999) ξεπερνά επίσης το ΑΕΠ πολλών χωρών (π.χ. Φινλανδίας, Ελλάδας, Σαουδικής Αραβίας κ.ά.), όπως και ο κύκλος εργασιών της (111 δισεκατομμύρια δολάρια το 1999). Το ίδιο συμβαίνει και με τις άλλες μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις στον κόσμο, όμως η Εξόν Μόμπιλ (κύκλος εργασιών στο εξωτερικό το 1999 — 115,5 δισεκατομμύρια δολάρια), η Νιέμλερ Κράιολερ (122 δισ.), η BP (57,7 δισ.) κ.ά.

Αξίζει ακόμη να σημειώσουμε ότι μέσα στις 100 μεγαλύτερες πολυεθνικές στον κόσμο συγκαταλέγονται και τρεις που προέρχονται από αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ οι 50 πρώτες πολυεθνικές επιχειρήσεις των χωρών αυτών, που έχουν την έδρα τους σε 13 αναδυόμενες χώρες της Ασίας και της Λατινικής Αμερικής, έχουν μέγεθος που συγκρίνεται με εκείνο των μικρότερων από τον κατάλογο των μεγαλύτερων πολυεθνικών επιχειρήσεων στον κόσμο. Το ενδιαφέρον των πολυεθνικών επιχειρήσεων των αναδυόμενων αυτών χωρών επικεντρώνεται στα δημόσια έργα και στη βιομηχανία τροφίμων και ποτών.

Εδώ και δέκα χρόνια περίπου και συγκεκριμένα μετά την απελευθέρωση του τομέα των υπηρεσιών στο πλαίσιο του ΠΟΕ ο τομέας αυτός απορροφά όλο και μεγαλύτερο ποσοστό των παγκόσμιων ΜΕ (το 50% του αποθέματος ΑΔΕ στις ανεπτυγμένες χώρες και το 33% εκείνων στις αναπτυσσόμενες το 1999).

Η ελκυστικότητα των διαφόρων χωρών εξαρτάται από την οικονομική κατάσταση και την ανταγωνιστικότητα τους. Ο ΟΗΕ υπολογίζει την ελκυστικότητα αυτή με βάση ένα σύνθετο δείκτη, που προκύπτει ως μέσος όρος τριών επιμέρους δεικτών: συμμετοχή κάθε χώρας στις παγκόσμιες ΑΔΕ σε σχέση με το ποσοστό του ΑΕΠ της στο παγκόσμιο ΑΕΠ, απασχόληση και εξαγωγές. Βάσει των αποτελεσμάτων από τους υπολογισμούς αυτούς προκύπτει ότι η ΕΕ είχε το μεγαλύτερο δείκτη ελκυστικότητας την περίοδο 1988-2000 (3, έναντι του 2,4 την περίοδο 1988-1990), ακολουθούμενη από τις ΗΠΑ και τον Καναδά (2,3 και 2,6 αντίστοιχα). Από τις αναπτυσσόμενες χώρες, εκείνες της Λατινικής Αμερικής είχαν την περίοδο 1998-2000 υψηλό δείκτη (1,6, έναντι του 0,7% μεταξύ 1988-1990), σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές, όπως η κεντρική Ασία (1,1), η νότια και νοτιοανατολική Ασία (0,6) και η Αφρική (0,1).

Ειδικότερα από τις ανεπτυγμένες χώρες το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο είχαν το μεγαλύτερο δείκτη ελκυστικότητας ΜΕ (17,3), ενώ η Ιαπωνία, η Ιταλία και η Ελλάδα παρουσιάζουν μικρή ελκυστικότητα. Από τις αναπτυσσόμενες χώρες οι χώρες της δυτικής Ασίας είχαν αρνητικό δείκτη ελκυστικότητας (-0,8) την περίοδο 1998-2000. Η ρευστή πολιτική κατάσταση σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες επηρέασε επίσης αρνητικά την πορεία των ΜΜΕ στις χώρες αυτές.

Ωστόσο οι περισσότερες χώρες σήμερα προσπαθούν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών, προωθώντας ευνοϊκές ρυθμίσεις για τις ΜΕ. Κι αυτό επειδή με την απελευθέρωση των διεθνών συναλλαγών οι πολυεθνικές επιχειρήσεις επιδιώκουν την παραπέρα εξειδίκευση της παραγωγής τους σε παγκόσμια βάση, ώστε να καταστούν ακόμη πιο ανταγωνιστικές. Έτσι μεταξύ 1991 και 2000 διάφορες χώρες προώθησαν 1,185 αλλαγές στο καθεστώς που διέπει τις ΜΕ, ενώ το 95% των αλλαγών αυτών αφορούσε βελτιώσεις ώστε να αυξηθεί ο βαθμός ελκυστικότητας των χωρών αυτών για τις ΜΕ.

Οι περιορισμοί που εφάρμοζαν στο παρελθόν πολλές χώρες, όσον αφορά την πραγματοποίηση ξένων επενδύσεων, τείνουν να εξαφανιστούν. Πραγματικά στο παρελθόν πολλές χώρες δεν επέτρεπαν σε ξένους επενδυτές να κατέχουν ποσοστό στο κεφάλαιο μιας εγχώριας επιχείρησης υψηλότερο από το 49%, ενώ επέβαλαν σε αυτούς να πραγματοποιούν ένα ελάχιστο ποσοστό εγχώριας προστιθεμένης αξίας και εξαγωγών και να εισάγουν σύγχρονη τεχνολογία (Ρουμελιώτης, 1978). Τα μέτρα αυτά έχουν καταργηθεί από τις περισσότερες χώρες, κάτω από την πίεση της παγκοσμιοποίησης. Οι εθνικές στρατηγικές εκβιομηχάνισης μέσω της υποκατάστασης των εισαγωγών, που υιοθέτησαν πολλές αναπτυσσόμενες χώρες, ιδιαίτερα της Λατινικής Αμερικής, εγκαταλείφθηκαν όταν η απελευθέρωση των αγορών και του διεθνούς εμπορίου δεν επέτρεπε τη συνέχιση τους και παρεμπόδιζε την επιτυχή εφαρμογή των πολιτικών αυτών. Από τη στιγμή που οι κυβερνήσεις υιοθέτησαν, από τις αρχές της δεκαετίας του '80, την πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων και της

προώθησης των εξαγωγών, οι ξένες επενδύσεις άρχισαν να παίζουν

καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της πολιτικής αυτής .

Έτσι οι περισσότερες χώρες έχουν καταρτίσει πολιτικές για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Οι πολιτικές αυτές αφορούν τόσο την κατάργηση περιορισμών και φραγμών και την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων όσο και την παροχή κινήτρων και τη διευκόλυνση των ξένων επενδυτών για τη δραστηριοποίηση τους σε συγκεκριμένους κλάδους και περιφέρειες, καθώς επίσης και για τη σύναψη συνεργασιών με εγχώριες επιχειρήσεις, για την εκπαίδευση εξειδικευμένου προσωπικού κ.ά. Υπάρχει επίσης έντονος ανταγωνισμός όχι μόνο μεταξύ χωρών αλλά και μεταξύ περιφερειών μιας χώρας στον τομέα της προσέλκυσης ξένων κεφαλαίων,

Με την παγκοσμιοποίηση οι εμπορικοί και άλλοι φραγμοί και εμπόδια έχουν τόσο πολύ περιοριστεί, ώστε και οι επιχειρήσεις αλλά και τα κράτη προσπαθούν να εξασφαλίσουν καλύτερους ανταγωνιστικούς όρους, ώστε να καταστεί η παραγωγή τους ανταγωνιστική σε παγκόσμια βάση. Η παγκοσμιοποίηση των επιχειρήσεων αποσκοπεί ακριβώς στην εξασφάλιση καλύτερων όρων ανταγωνισμού σε μια αγορά που ολοένα και πιο πολύ αποκτά παγκόσμιο χαρακτήρα. Η διαδικασία βελτίωσης της ανταγωνιστικής θέσης των πολυεθνικών επιχειρήσεων αφορά την προώθηση της Έρευνας και Ανάπτυξης, της καινοτομίας, τη μείωση των τιμών με τη συμπίεση του κόστους παραγωγής, τις συγχωνεύσεις και τις εξαγορές, τις στρατηγικές συμφωνίες με άλλες επιχειρήσεις και την εξειδίκευση και επέκταση της παραγωγής τους σε παγκόσμια κλίμακα. Έτσι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις συμβάλλουν στην

επέκταση των παραγωγικών δραστηριοτήτων τους μόνο σε εθνική βάση αλλά και σε περιφερειακή, διευκολύνοντας την ενοποίηση των εθνικών αγορών σε γεωγραφική περιφερειακή βάση. Η περιφερειοποίηση είναι ένα στάδιο προς την παγκοσμιοποίηση.

Ενώ παλαιότερα η στρατηγική των πολυεθνικών αφορούσε την εγκατάσταση σε μια χώρα για την εκμετάλλευση κυρίως του ορυκτού της πλούτου, τις τελευταίες δεκαετίες οι πολυεθνικές προωθούν οριζόντιες και κάθετες στρατηγικές. Η οριζόντια στρατηγική αφορά την υποκατάσταση των εξαγωγών μιας πολυεθνικής επιχείρησης σε μια χώρα με εγχώρια παραγωγή, ενώ η κάθετη την εξειδίκευση της παραγωγής μιας πολυεθνικής σε γεωγραφική βάση, ανάλογα με τα πλεονεκτήματα των διαφόρων χωρών, ώστε να ελαχιστοποιείται το κόστος παραγωγής του τελικού της προϊόντος. Στην τελευταία αυτή περίπτωση οι ενδοεπιχειρησιακές συναλλαγές μεταξύ θυγατρικών των πολυεθνικών επιχειρήσεων αποκτούν σημαντικό ρόλο (βάσει πρόσφατων εκτιμήσεων οι ενδοεπιχειρησιακές αυτές συναλλαγές αντιπροσωπεύουν το 35-40% περίπου του παγκόσμιου εμπορίου).

Η οριζόντια στρατηγική αφορά κυρίως τις ΑΔΕ που πραγματοποιούν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στις ανεπτυγμένες χώρες (συγχωνεύσεις - εξαγορές επιχειρήσεων), που αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό των επενδύσεων αυτών. Αντίθετα, η κάθετη στρατηγική αφορά επενδύσεις που προωθούν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στις αναδυόμενες χώρες προκειμένου να επωφεληθούν από τα πλεονεκτήματα των χαίρων αυτών και να εξειδικεύσουν την παραγωγική τους διαδικασία με βάση τα πλεονεκτήματα αυτά. Έτσι οι

κάθετες επενδύσεις έχουν διαφορετική μορφή, ενώ οι οριζόντιες επικεντρώνονται σε ένα μόνο κλάδο δραστηριότητας.

Ποια είναι όμως τα ειδικότερα κριτήρια που χρησιμοποιούν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις όταν επιλέγουν τις χώρες όπου αποφασίζουν να αναπτύξουν δραστηριότητα;

Πρώτον, οι επενδυτές ενδιαφέρονται για την πολιτική σταθερότητα, και όχι τόσο για τη μορφή του πολιτεύματος μιας χώρας.

Δεύτερον, η οικονομική σταθερότητα παίζει ουσιαστικό ρόλο στη διαδικασία επιλογής χωρών εγκατάστασης από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Ειδικότερα η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων, το καθεστώς φορολόγησης των κερδών, το ύψος των δασμών, οι εργασιακές σχέσεις και η νομοθεσία, η γραφειοκρατία, η ασφάλεια κ.ά., μαζί με τη μακροοικονομική ισορροπία, αποτελούν τα συστατικά στοιχεία της οικονομικής σταθερότητας, όπως την ορίζουν οι επιχειρηματίες.

Τρίτον, το μέγεθος της εσωτερικής αγοράς καθορίζει τη στάση μιας επιχείρησης όσον αφορά την πραγματοποίηση μιας επένδυσης στο εξωτερικό. Ωστόσο το κριτήριο αυτό δεν παίζει τον ίδιο ρόλο όπως και στο παρελθόν, στο βαθμό που με τον περιορισμό των δασμολογικών και άλλων εμποδίων οι εθνικές αγορές προσεγγίζονται ευκολότερα από τις πολυεθνικές τόσο μέσω εξαγωγών όσο και με την ανάπτυξη εγχώριας παραγωγής. Η διείσδυση σε μια εθνική αγορά από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις μπορεί να γίνει και σε περιφερειακό επίπεδο, όπως όταν μια πολυεθνική επιχείρηση (π.χ. ιαπωνική) πραγματοποιεί επένδυση σε μια χώρα (π.χ. την Ιρλανδία) με σκοπό να

ικανοποιήσει τη ζήτηση, μέσω εξαγωγών, τελικών ή ενδιάμεσων προϊόντων σε μια ευρύτερη ενοποιημένη αγορά {π.χ. της ΕΕ) ή άλλων θυγατρικών της στην αγορά αυτή. Έτσι με την παγκοσμιοποίηση η έννοια της κάθετης και οριζόντιας προσέγγισης χάνει τη σημασία της.

Ένα τέταρτο κριτήριο που συνεκτιμούν οι ξένοι επενδυτές είναι το επίπεδο των υποδομών των διαφόρων χωρών υποδοχής ξένων επενδύσεων. Χώρες με φτωχές υποδομές {τηλεπικοινωνίες, συγκοινωνίες κ.ά.) δεν έχουν μεγάλες πιθανότητες να προσελκύσουν ξένους επενδυτές.

Το μορφωτικό, εκπαιδευτικό και επαγγελματικό επίπεδο των εργαζομένων μιας χώρας είναι κρίσιμο κριτήριο για την επιλογή της από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Οι επενδύσεις που πραγματοποιούν οι επιχειρήσεις αυτές απαιτούν εξειδικευμένο προσωπικό προκειμένου να έχουν υψηλή κερδοφορία.

Τέλος η ύπαρξη εγχώριου βιομηχανικού ιστού βοηθάει τις χώρες που τον διαθέτουν να τραβήξουν το ενδιαφέρον ξένων επενδυτών, ενώ οι επιχορηγήσεις και τα κίνητρα που παρέχουν σε διάφορες χώρες για να προσελκύσουν ξένες επενδύσεις δε διαδραματίζουν, από μόνα τους, αποφασιστικό ρόλο στη διαδικασία επιλογής των επενδυτών. Οι έρευνες αγοράς κατέταξαν τις προτιμήσεις των αμερικανικών και ευρωπαϊκών πολυεθνικών επιχειρήσεων όσον αφορά τις χώρες όπου πραγματοποιούν ΜΕ.

Με βάση την οριζόντια προσέγγιση, οι αμερικανικές πολυεθνικές επιχειρήσεις προτιμούν κατά σειρά την Ταϊλάνδη, τη Μαλαισία, την Τουρκία, την Ουγγαρία, την Πολωνία, τη Ρωσία, την Πορτογαλία, την Αίγυπτο, την Ουκρανία και το Μαρόκο. Οι ευρωπαϊκές πολυεθνικές προτιμούν τις ίδιες

χώρες, αλλά τις κατατάσσουν κάπως διαφορετικά: Ταϊλάνδη, Μαλαισία, Πορτογαλία, Πολωνία, Τουρκία, Ουγγαρία, Ρωσία, Σλοβακία, Αίγυπτο και Μαρόκο. Οι ίδιες περίπου χώρες έχουν την προτίμηση τόσο των αμερικανικών όσο και των ευρωπαϊκών πολυεθνικών επιχειρήσεων όταν τις προσεγγίζουν με βάση την προοπτικής ης κάθετης επένδυσης. Συγκεκριμένα οι αμερικανικές πολυεθνικές επιχειρήσεις προτιμούν, κατά σειρά προτεραιότητας, σε αυτή την περίπτωση τις εξής χώρες: Ουγγαρία, Μαλαισία, Ταϊλάνδη, Πολωνία, Τουρκία, Πορτογαλία, Ρωσία, Αίγυπτο, Ουκρανία. Από την πλευρά τους οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις έχουν καταλήξει στην εξής κατάταξη: Μαλαισία, Ταϊλάνδη, Πολωνία, Τουρκία, Πορτογαλία, Ουγγαρία, Ρωσία και Σλοβακία.

Όπως ήδη αναφέραμε, το μεγαλύτερο ποσοστό των ΑΔΕ έχει προορισμό τις χώρες της «τριάδας» (ΗΠΑ - ΕΕ - Ιαπωνία) και αφορά συγχωνεύσεις και εξαγορές επιχειρήσεων. Η λογική αυτών των πρακτικών συνίσταται στην επιδίωξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων να δημιουργήσουν αξία και συγκεκριμένα χρηματιστηριακή αξία, στο βαθμό που με τις συγχωνεύσεις και τις εξαγορές βελτιώνεται η προοπτική κερδοφορίας των επιχειρήσεων αυτών. Το 2000 οι συγχωνεύσεις και οι εξαγορές αυξήθηκαν σε αξία κατά 49,3% σε σχέση με το 1999, ενώ κατά την περίοδο 1996-1999 η αύξηση ήταν της τάξης του 50% περίπου. Το 1999 οι συγχωνεύσεις και οι εξαγορές αντιπροσώπευαν το 11,4% του ΑΕΠ στη Γαλλία, το 12,3% στη Γερμανία και το 25% στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Ωστόσο το 2001 οι συγχωνεύσεις και οι εξαγορές μειώθηκαν κατά 50% με βάση τις εκτιμήσεις της Τόμσον Φαϊνάνσιαλ, ιδιαίτερα λόγω της κατάρρευσης

των χρηματιστηριακών αξιών των μετοχών των επιχειρήσεων των τηλεπικοινωνιών και της νέας οικονομίας γενικότερα. Η αρνητική αυτή εξέλιξη οφείλεται και στο γεγονός ότι οι εθνικές και υπερεθνικές αρχές εποπτείας των συγχωνεύσεων προσπάθησαν να ελέγξουν σε βάθος τις συνέπειες τους, με αποτέλεσμα να υπάρξουν καθυστερήσεις ή και αρνήσεις για την προώθηση ιούς, ιδιαίτερα στους κόλπους της ΕΕ.

Η εντατικοποίηση του ανταγωνισμού σε παγκόσμια κλίμακα οδήγησε τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα μετά τα μέσα της δεκαετίας του '80, στην επιτάχυνση των συγχωνεύσεων και των εξαγορών, σε μια προσπάθεια βελτίωσης του ποσοστού αγοράς που κατέχουν στην παγκόσμια αγορά και αναδιάρθρωσης της παραγωγικής τους βάσης, με προοπτική την αύξηση της κερδοφορίας τους. Η κατάργηση των περιορισμών στις κεφαλαιαγορές και στις κινήσεις κεφαλαίων διευκόλυνε τις κινήσεις αυτές των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Ωστόσο οι συγχωνευθείς και οι εξαγορές πραγματοποιήθηκαν ταυτόχρονα και παράλληλα με μια εντυπωσιακή αναδιάρθρωση των οργανωτικών και επιχειρηματικών δομών των επιχειρήσεων αυτών. Μεταξύ 1980 και 1993 οι 500 μεγαλύτερες επιχειρήσεις στον κόσμο κατέργησαν 4,4 εκατομμύρια θέσεις εργασίας, ενώ την ίδια περίοδο το συνολικό ενεργητικό τους υπερδιπλασιάστηκε και ο κύκλος εργασιών τους πολλαπλασιάστηκε.

Παράλληλα παρατηρείται σημαντική συγκέντρωση κεφαλαίων και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε ένα μικρό αριθμό πολυεθνικών εταιρειών. Με βάση στοιχεία πέντε πολυεθνικές επιχειρήσεις ελέγχουν πάνω

από το 50% της παγκόσμιας αγοράς στους κλάδους των διαρκών καταναλωτικών αγαθών, της αυτοκινητοβιομηχανίας, των αεροπορικών μεταφορών, της αεροδιαστημικής, των ηλεκτρονικών υλικών, του ηλεκτρισμού και του χάλυβα. Πέντε πολυεθνικές επιχειρήσεις κατέχουν πάνω από το 40% της παγκόσμιας αγοράς στους κλάδους του πετρελαίου και των προσωπικών υπολογιστών.

Η εξέλιξη αυτή λειτουργεί πολλές φορές σε βάρος των καταναλωτών, εφόσον οι πολυεθνικές επιχειρήσεις μπορούν να εφαρμόζουν ευκολότερα μονοπωλιακές πρακτικές. Παράδειγμα, τα κέρδη των φαρμακευτικών επιχειρήσεων υπολογίζονται μεταξύ 15% και 25% του κύκλου εργασιών τους, κάτι που κατέστη δυνατό χάρη στη μεγάλη συγκέντρωση των εταιρειών αυτών τα τελευταία χρόνια και στις ολίγοπωλιακές τιμολογιακές πολιτικές που εφαρμόζουν (οι υπερτιμολογήσεις φτάνουν μέχρι το 155%).

Επίσης πρέπει να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι οι μεγάλες συγκεντρώσεις και εξαγορές που πραγματοποιήθηκαν σε περίοδο ευφορίας για τα διεθνή χρηματιστήρια δε δημιούργησαν μόνο αξία αλλά και ζημιές μετά το ξεφούσκωμα της χρηματιστηριακής φούσκας, όπως προκύπτει από σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, με βάση τη μελέτη 12 μεγάλων συγχωνεύσεων και εξαγορών στον κόσμο, προκύπτει ότι 7 από αυτές συνδυάστηκαν με αρνητική εξέλιξη της αξίας των μετοχών τους και 6 με θετική.

Παρά το γεγονός ότι με την παγκοσμιοποίηση επιταχύνεται η διαδικασία συγκέντρωσης του κεφαλαίου σε παγκόσμια κλίμακα, πρέπει να σημειωθεί ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των συγχωνεύσεων και των εξαγορών

πραγματοποιείται σε εθνική ή περιφερειακή βάση. Συγκεκριμένα το 1998 το 44,5% των συγχωνεύσεων και των εξαγορών αφορούσε πράξεις μεταξύ επιχειρήσεων μιας χώρας, το 23,0% μεταξύ ευρωπαϊκών επιχειρήσεων και μόνο το 32,5% μεταξύ επιχειρήσεων διαφορετικών εθνικοτήτων. Κατά την περίοδο 1994-1998 τα αντίστοιχα ποσοστά διαμορφώθηκαν ως εξής: 52,5%, 23,1% και 24,2% .

Το βασικό ερώτημα που τίθεται όταν εξετάζει κανείς το θέμα αυτό είναι το εξής: Μπορούν οι αρνητικές συνέπειες, που είναι αποτέλεσμα των εξαγορών (απολύσεις, ολιγοπωλιακές πρακτικές) και γίνονται για να βελτιωθεί η θέση σε παγκόσμια κλίμακα των επιχειρήσεων μέσα από μια διαδικασία αναδιάρθρωσης και συγκέντρωσης της παραγωγής και του κεφαλαίου, να αντισταθμιστούν από τις θετικές τους επιπτώσεις, που προκύπτουν από την καινοτομία και τον ανταγωνισμό; Συγκεκριμένα ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η καινοτομία και ο ανταγωνισμός περιορίζουν ή εκμηδενίζουν τα αρνητικά αποτελέσματα των συγκεντρώσεων, εφόσον οι πρώτοι δύο παράγοντες διευκολύνουν τη διάδοση νέων τεχνολογιών παραγωγής, περιορίζουν το κόστος και υποβοηθούν την είσοδο νέων επιχειρήσεων στην αγορά.

Παράλληλα οι δημόσιες αρχές εποπτείας των συγκεντρώσεων μπορούν να απαγορεύουν συγχωνεύσεις και εξαγορές που αποσκοπούν στον περιορισμό του ανταγωνισμού.

Προκειμένου όμως να ελεγχθούν οι συγκεντρώσεις αυτές αποτελεσματικά, απαιτείται η σύσταση μιας υπερεθνικής ή παγκόσμιας αρχής εποπτείας των συγκεντρώσεων, που θα λειτουργεί ανεξάρτητα από τις εθνικές αρχές.

Πραγματικά οι χώρες της «τριάδας» έχουν πολλές φορές αντικρουόμενα συμφέροντα στον τομέα αυτό.

Για παράδειγμα, τον Ιούλιο του 2001 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απέρριψε το αίτημα δύο μεγάλων αμερικανικών επιχειρήσεων, της Τζένεραλ Ελέκτρικ και της Χόνιουελ, για τη συγχώνευση τους, ενώ η αρμόδια επιτροπή στις ΗΠΑ το είχε εγκρίνει . Η πρότερη σχετική έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ήταν απαραίτητη, προκειμένου οι δυο αυτές επιχειρήσεις να λειτουργούν στην ΕΕ.

Γενικότερα οι χώρες της «τριάδας» επιδιώκουν να βελτιώσουν την ανταγωνιστική θέση των επιχειρήσεων τους στην παγκόσμια αγορά, επιτρέποντας συγχωνεύσεις και εξαγορές, που μπορεί να λειτουργήσουν αρνητικά για τον ανταγωνισμό και τους καταναλωτές. Για να αποφευχθούν οι καταστάσεις αυτές, χρειάζεται οι χώρες αυτές να υιοθετήσουν κοινά κριτήρια και κανόνες όσον αφορά τις συγκεντρώσεις επιχειρήσεων και να δημιουργήσουν, για το σκοπό αυτό, μια παγκόσμια αρχή εποπτείας τους. Η αρχή αυτή θα πρέπει επίσης να ελέγχει την ανταγωνιστική συμπεριφορά των διαφόρων μεγάλων ολιγοπωλιακών επιχειρήσεων. Ο ΠΟΚ θα απορούσε να αναλάβει έναν τέτοιο ρόλο .

Πρέπει να σημειώσουμε, για παράδειγμα, στο ενδοεπιχειρησιακό εμπόριο μεταξύ μητρικών και θυγατρικών επιχειρήσεων οι επιχειρήσεις αυτές δεν τιμολογούν με βάση τις διεθνείς τιμές, αλλά εφαρμόζουν τιμές μεταβίβασης ανεξάρτητες από τους κανόνες του ανταγωνισμού. Οι τιμές αυτές επιτρέπουν την αναδιανομή των κερδών από τις διάφορες θυγατρικές επιχειρήσεις στη μητρική, άμεσα ή έμμεσα μέσω μιας εταιρείας εγκατεστημένης σε φορολογικό

παράδεισο, με σκοπό τη μεγιστοποίηση του κέρδους της τελευταίας. Βάσει των στοιχείων διαφόρων μελετών οι υπερτιμολογήσεις των ενδοεπιχειρησιακών συναλλαγών των πολυεθνικών φτάνουν το 155% στη φαρμακοβιομηχανία, το 60% στην ηλεκτρονική βιομηχανία και το 40% στον τομέα του καουτσούκ .

Η φοροδιαφυγή και η παράνομη εξαγωγή κεφαλαίων από τις αναπτυσσόμενες χώρες που προκύπτουν από την εφαρμογή των πρακτικών αυτών είναι σοβαρή οικονομική αιμορραγία για τις ανεπτυγμένες και ιδιαίτερα για τις φτωχές χώρες. Έτσι επιβάλλεται η διεθνής συνεργασία, ώστε να απαγορευτούν οι φορολογικοί παράδεισοι, και, μέχρι τότε, να ενισχυθεί η συνεργασία των διαφόρων χωρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΟΞΥΝΣΗ ΤΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Η ΟΞΥΝΣΗ ΤΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Η διεύρυνση του χάσματος μεταξύ Βορρά και Νότου

Όπως ήδη αναφέραμε, το έτος 1800 το ετήσιο κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν περίπου το ίδιο στην Ευρώπη (213 δολάρια), στην Κίνα (228 δολάρια) και στον Τρίτο κόσμο (200 δολάρια). Έναν αιώνα αργότερα, το 1900, η διαφορά μεταξύ Τρίτου κόσμου και ανεπτυγμένων χωρών έφτασε το 1 προς 3,5, το 1953 το 1 προς 5,5 και το 1990 το 1 προς 8. Το 1999 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν 14,3 φορές μεγαλύτερο στις ΗΠΑ απ ό,τι στις Ινδίες, ενώ στην Ιαπωνία 7 φορές μεγαλύτερο από εκείνο της Κίνας.

Οι εισοδηματικές αυτές διαφορές είναι ακόμη πιο εντυπωσιακές αν συγκρίνει κανείς την κατάσταση των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών της υποσαχαρικής Αφρικής με εκείνη των ανεπτυγμένων χωρίων της ΕΕ. Το 1999 το ετήσιο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Σιέρα Λεόνε (400 δολάρια) ήταν 56 φορές χαμηλότερο από το αντίστοιχο των χωρών μελών της ΕΕ, ενώ της Αγκόλας και της Κένυας 20,4 φορές μικρότερο.

Ακόμη και μεταξύ των διαφόρων χωρών της Αφρικής υπάρχουν εισοδηματικές διαφορές που κυμαίνονται από 1 προς 1,33 (Μποτσουάνα - Νότια Αφρική) μέχρι 1 προς 16 (Κονγκο - Νότια Αφρική).

Αλλά και στην Ευρώπη υπάρχουν έντονες εισοδηματικές διαφορές. Το 1999 το μέσο ετήσιο κατά κεφαλήν ΑΕΠ οπής Ρωσία ήταν 3,2 φορές μικρότερο από το αντίστοιχο της ΕΕ, της Βουλγαρίας 4,4 φορές κοίτης Αλβανίας 6,9 φορές.

Στην αμερικανική ήπειρο οι εισοδηματικές διαφορές μεταξύ των χωρών της Λατινικής Αμερικής και των ΗΠΑ είναι λιγότερο έντονες και κυμαίνονται μεταξύ 1 προς 2,6 (στην περίπτωση της Αργεντινής), 1 προς 4,6 (Βραζιλία) και 1 προς 21 (Αϊτή).

Τέλος στην Ασία το ετήσιο κατά κεφαλήν ΑΕΠ του Νεπάλ (1.280 δολάρια) είναι 12 φορές χαμηλότερο από το αντίστοιχο της Νότιας Κορέας (15.530) και 17,6 φορές σε σχέση με εκείνο του Χονγκ Κονγκ (22.570).

Σε γενικότερο επίπεδο πρέπει να επισημάνουμε ότι το 2000 οι τρεις πόλοι της «τριάδας» (ΗΠΑ - Ιαπωνία - ΕΕ), που αντιπροσωπεύουν το 13% περίπου του παγκόσμιου πληθυσμού, πραγματοποίησαν το 50% περίπου της παγκόσμιας παραγωγής, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό της Ρωσίας, της Κίνας, της Ινδίας και της υποσαχαρικής Αφρικής συνολικά, με πληθυσμό που φτάνει το 61% του παγκόσμιου πληθυσμού, δεν ξεπέρασε το 30% .

Όπως επισημαίνει ο Κοέν (1997), το φαινόμενο των ανισοτήτων μεταξύ πλουσίων και φτωχών χοίρων είναι πρόσφατο, αφού διαμορφώθηκε κατά τους δύο τελευταίους αιώνες (1800-2000). Εκείνο που προβληματίζει είναι η ταχύτητα με την οποία διευρύνονται οι ανισότητες αυτές. Το 1960 τα εισοδήματα του πλουσιότερου 1/5 του παγκόσμιου πληθυσμού ήταν 30 φορές υψηλότερα από εκείνα του φτωχότερου 1/5 του πληθυσμού αυτού. Σήμερα οι ανισότητες αυτές είναι 90 φορές μεγαλύτερες. Το πλουσιότερο 1/5 καταναλώνει το 86% της συνολικής παγκόσμιας ιδιωτικής κατανάλωσης. Από τα 6,2 δισεκατομμύρια κατοίκους του πλανήτη μας τα 1,2 δισεκατομμύρια

ζουν με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα και τα 2,8 δισεκατομμύρια με λιγότερο από δύο δολάρια.

Πέρα από τα ανησυχητικά αυτά στοιχεία πρέπει να προσθέσουμε ότι ένα δισεκατομμύριο γυναίκες και άντρες στον κόσμο είναι άνεργοι, υποαπασχολούνται ή ζουν στη φτώχεια, 250 εκατομμύρια παιδιά εργάζονται στον κόσμο, ενώ το 80% του ενεργού πληθυσμού δεν έχει πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση. Επίσης 800 εκατομμύρια στον κόσμο υποφέρουν από πείνα και υποσιτισμό, ενώ το 20% των παιδιών στον κόσμο δεν μπορούν να εξασφαλίσουν στοιχειώδη εκπαίδευση. Η κατάσταση των γυναικών είναι ακόμη πιο δύσκολη, στο βαθμό που το 70% από το 3,5 δισεκατομμύριο φτωχούς στον κόσμο είναι γυναίκες.

Ειδικότερα, όσον αφορά τα παιδιά μεταξύ 10 και 14 ετών που εργάζονται, το ποσοστό τους στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού ξεπερνά το 40% σε πολλές χώρες της υποσαχαρικής Αφρικής (Μαλί 59%, Μπουρουντι 49%, Μπουρκίνα Φάσο 45%, Αιθιοπία 41%, Κένυα 40%, Ουγκάντα 40%), κυμαίνεται μεταξύ 23% και 0% στη Λατινική Αμερική (23% στην Αϊτή, 15% στη Γουατεμάλα, στη Βραζιλία και στο Σαλβαδόρ, 0% στη Χιλή και στην Κούβα), ενώ φτάνει το 13% στην Ινδία και το 9% στην Κίνα.

Μεγάλο ποσοστό των παιδιών αυτών δεν έχει πρόσβαση στη στοιχειώδη πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες (94% στη Γουινέα Μπισάο, 86% στην Αϊτή και στη Γουινέα, 57% στην Αιθιοπία, 51% στο Μαλί, 60% στην Μπουρκίνα Φάσο, 49% στο Μπουρουντι κ.ά.). Επίσης πολλές από τις χώρες αυτές διαθέτουν μικρό ποσοστό του ΑΕΠ τους για την εκπαίδευση

(1,5% η Αγκόλα, 1,4% η Μπουρκίνα Φάσο, 1% η Σιέρα Λεόνε, 1,8% η Καμπότζη, 0,6% η Ινδονησία, 1,5% η Γουατεμάλα κ.ά.). Ωστόσο άλλες αναπτυσσόμενες χώρες κατάφεραν να δαπανούν σημαντικά ποσά του ΑΕΠ τους για την εκπαίδευση, όπως η Νότια Αφρική (6,8%), η Ινδία (3,3%), η Βολιβία (5,4%) και η Κόστα Ρίκα (4,5%). Τα ποσοστά αυτά πλησιάζουν ή ξεπερνούν τα αντίστοιχα σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (π.χ. στην Ελλάδα 2,3%, στην Πορτογαλία 5,5%, στη Ρωσία 3,7% κ.ά.).

Η αδυναμία χρηματοδότησης της εκπαίδευσης οφείλεται και στο γεγονός ότι πολλές αναπτυσσόμενες χώρες δαπανούν τεράστια κονδύλια για στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Οι δαπάνες αυτές ως ποσοστό του ΑΕΠ φτάνουν το 20,5% στην Αγκόλα, το 6,1% στο Μπουρούντι, το 5,0% στη Δημοκρατία του Κονγκό, έναντι του 1,0% στην Ιαπωνία, 3,3% στις ΗΠΑ, 5,8% στη Ρωσία και μεταξύ 0,9% (Αυστρία) και 4,6% (Ελλάδα) σι ην ΕΕ.

Η φτώχεια, η υπανάπτυξη και οι ελλείψεις στον τομέα της δημόσιας υγείας περιορίζουν το μέσο προσδοκώμενο όριο ζωής στις αναπτυσσόμενες χώρες, που ανέρχεται στα 62 έτη, ενώ στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες δεν ξεπερνά τα 51 έτη, έναντι των 74 ετών στις εκβιομηχανισμένες χώρες. Ταυτόχρονα το 40% του παγκόσμιου πληθυσμού πλήττεται από ελονοσία. Σήμερα 40 εκατομμύρια άντρες, γυναίκες και παιδιά έχουν AIDS, από τα οποία το 95% ζει στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μόνο στην Αφρική δυο εκατομμύρια άτομα πεθαίνουν κάθε χρόνο από ΑΙ05.

Ειδικότερα το μέσο προσδοκώμενο όριο ζωής, που φτάνει τα 79 έτη στη Σουηδία και στη Γαλλία, τα 77 στις ΗΠΑ και στην Ιαπωνία, δεν ξεπερνά τα 37

έτη στη Σιέρα Λεόνε, τα 39 στην Μποτσουάνα, τα 40 στη Ζιμπάμπουε, τα 53 στην Αϊτή, τα 62 στη Βολιβία, τα 63 στην Ινδία και τα 70 στην Κίνα. Οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες έχουν επίσης υψηλό ποσοστό παιδικής θνησιμότητας (252‰ ο Νίγηρας, 227‰ στο Μαλάουι, 210‰ στο Μπουρούντι, 118‰ η Αϊτή, 83‰ η Βολιβία, 90‰ η Ινδία και 37‰ η Κίνα, έναντι του 5-7‰ στην ΕΕ, 8‰ στις ΗΠΑ και 4‰ στην Ιαπωνία). Τέλος το 36% περίπου του πληθυσμού" της Μποτσουάνα, το 25% εκείνου της Ζιμπάμπουε και το 20% της Νότιας Αφρικής είναι φορείς του ίου του ΑΙ05.

Με βάση τους τρεις αυτούς τελευταίους δείκτες (προσδοκία ζωής, παιδική θνησιμότητα και φορείς του ΑΙ05) ο ΟΗΕ υπολογίζει ότι η υποσαχαρική Αφρική έχει το μικρότερο επίπεδο ανάπτυξης στον κόσμο (0,321 στην Αιθιοπία, 0,702 στη Νότια Αφρική) σε σχέση με την Ινδία (0,571), την Κίνα (0,718), τη Λατινική Αμερική (0,467 στην Αϊτή και 0,842 στην Αργεντινή), την ΕΕ (0,874 στην Πορτογαλία και 0,936 στη Σουηδία) και τις ΗΠΑ (0,934).

Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι το ένα τρίτο του παγκόσμιου πληθυσμού ζει σε χώρες που αντιμετωπίζουν έλλειψη υδάτινων πόρων. Υπολογίζεται ότι μέχρι το 2025 το ποσοστό αυτό θα φτάσει τα δυο τρίτα και το γεγονός αυτό θα αποτελεί αιτία συνεχών συγκρούσεων και πολέμων, ακυρώνοντας, όπως επισημαίνεται σε ειδική έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (2001 ε), κάθε είδους αναπτυξιακή προσπάθεια στις υπόψη περιοχές (το φτωχότερο 60% του πληθυσμού στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες ζει σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές).

Στην Αφρική οι απώλειες στον τομέα της αγροτικής παραγωγής που οφείλονται στην απερίμωση υπολογίζονται στο 8%, ενώ φτάνουν μέχρι και το 20% σε ορισμένες χώρες της Ασίας και της Μέσης Ανατολής.

Η μόλυνση των ποταμών, των λιμνών και των υπόγειων υδάτων δεν είναι πρόβλημα μόνο των ανεπτυγμένων χωρών, αλλά επεκτείνεται και στις αναπτυσσόμενες. Παρά το γεγονός ότι δυο δισεκατομμύρια άτομα στον κόσμο χρησιμοποιούν ακόμη την ξυλεία και το κάρβουνο σαν μοναδική πηγή ενέργειας, η μόλυνση του περιβάλλοντος είναι εμφανής στις μεγάλες πόλεις των αναπτυσσόμενων χωρών. Με την επέκταση της παραγωγής και της κατανάλωσης άλλων μορφών ενεργείας, σε συνδυασμό με τη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, η περιβαλλοντική κατάσταση θα χειροτερέψει (ο πληθυσμός της Γης αναμένεται να αυξηθεί κατά την περίοδο 1990-2020 κατά 2,5 δισεκατομμύρια κατοίκους και σχεδόν ίο 90% της αύξησης αυτής θα σημειωθεί στις αναπτυσσόμενες χώρες).

Ωστόσο η μόλυνση που προκαλούν στο παγκόσμιο περιβάλλον οι αναπτυσσόμενες χώρες είναι πολύ μικρότερη από αυτήν που δημιουργούν οι ανεπτυγμένες)ώρες. Οι εκπομπές μονοξειδίου του άνθρακα (ΟΟ) ανά κάτοικο το 1997 ήταν 20 τόνοι στις ΗΠΑ, 9,6 στην Ιαπωνία, μεταξύ 17 και 5,4 στην ΕΕ, μεταξύ 0,2 (Αϊτή) και 8,4 (Βενεζουέλα) στη Λατινική Αμερική, 1,1 στην Ινδία, 2,9 στην Κίνα και μεταξύ 0,1 και 7,9 (Νότια Αφρική) στην Αφρική.

Οι ανισότητες μεταξύ πλουσίων και φτωχών χωρών αντικατοπτρίζονται και στην ποιότητα ζωής μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών χωρών. Βάσει των

στοιχείων της Παγκόσμιας Τράπεζας ο αριθμός αυτοκινήτων ανά 1.000 άτομα το 1999 έφτανε μόλις το 1 στην Αιθιοπία, τα 2 στην Ουγκάντα, τα 94 στη Νότια Αφρική, τα 3 στην Κίνα, τα 5 στην Ινδία, τα 3 στη Νικαράγουα, τα 140 στην Αργεντινή, τα 120 στη Ρωσία, έναντι των 395 στην Ιαπωνία, των 478 στις ΗΠΑ και των 539 στην Ιταλία. Την ίδια περίοδο ο αριθμός των προσωπικών ηλεκτρονικών υπολογιστών (ΡΕ), ενώ έφτασε τους 510 ανά 1.000 κατοίκους στις ΗΠΑ, τους 286 στην Ιαπωνία και μεταξύ 60 (Ελλάδα) και 469 (Αυστρία) στην ΕΕ, κυμάνθηκε μεταξύ 0,7 στην Αιθιοπία, 1 στην Αγκόλα, 3 στις Ινδίες, 12 στην Κίνα, 5 στην Αϊτή, 69 στη Νικαράγουα, 94 στη Νότια Αφρική και 293 στην Αργεντινή. Τέλος ο αριθμός των συνδεδεμένων με το διαδίκτυο υπολογιστών, ανά 10.000 κατοίκους, ενώ έφτασε τον Ιούνιο του 2000 στους 2.419 στις ΗΠΑ, 1.358 στη Φινλανδία, 269 στην Ιαπωνία, δεν ξεπέρασε τους 0,01 στην Αιθιοπία, 0,05 στο Μαλί, 0,32 στην Ινδία, 0,69 στην Κίνα, 1,7 στη Βολιβία και μηδέν στην Αϊτή.

Η υπερχρέωση είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες, όπως ήδη είχαμε την ευκαιρία να εξετάσουμε. Το εξωτερικό χρέος, για παράδειγμα, της Αφρικής τριπλασιάστηκε μεταξύ 1980 και 2000, ενώ το ποσοστό του χρέους προς το ΑΕΠ ξεπερνά το 250% σε πολλές αφρικανικές χώρες (Αγκόλα, Κονγκό, Ζάμπια, Μοζαμβίκη, Σάο Τόμε, Μαυριτανία κ.α.). Η κατάσταση αυτή όχι μόνο παρεμποδίζει τη χρηματοδότηση δημόσιων υπηρεσιών (εκπαίδευση, υγεία, ασφάλιση), αλλά σε συνδυασμό με τα προγράμματα αναδιάρθρωσης οδηγεί σε μεγαλύτερη φτώχεια. Σε πολλές περιπτώσεις το μεγάλο εξωτερικό χρέος οδήγησε σε

αδυναμία αποπληρωμής του και προκάλεσε, λόγω της παγκοσμιοποίησης των κεφαλαιαγορών, γενικότερες νομισματικές και οικονομικές κρίσεις.

Όπως προκύπτει από τη μέχρι τώρα παρουσίαση των στοιχείων, οι ανισότητες μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών διευρύνθηκαν με την πάροδο του χρόνου. Ωστόσο μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών ορισμένες κατάφεραν, ιδιαίτερα μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, να βελτιώσουν τη θέση τους στην παγκόσμια οικονομική σκηνή, ε να) άλλες περιθωριοποιήθηκαν στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομίας. Συγκεκριμένα οι χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας (Νότια Κορέα, Χονγκ Κονγκ, Ταϊβάν και Σιγκαπούρη) πραγματοποίησαν θεαματικούς ρυθμούς ανάπτυξης και προσαρμόστηκαν πλήρως με το παγκόσμιο-ποιημένο οικονομικό σύστημα, δηλαδή βελτίωσαν τη συμμετοχή τους από παγκόσμιο εμπόριο και απορρόφησαν σημαντικά ποσοστά ΑΔΕ. Οι χώρες αυτές πέτυχαν, κατά την περίοδο 1965-1999, τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης ανά κάτοικο στον κόσμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΩΝ ΠΟΡΩΝ

Η ανεπάρκεια τροφίμων και υδάτινων πόρων

Η αναζήτηση και η επάρκεια τροφίμων για τη διατροφή του παγκόσμιου πληθυσμού υπήρξε διαχρονικά η πιο εμμονή δραστηριότητα της ανθρωπότητας. Η ανθρώπινη προσπάθεια εξεύρεσης τροφίμων πέρασε ιστορικά από διάφορα στάδια, που ανταποκρίνονταν όμως πάντοτε στο βασικό αίτημα του ανθρώπου της απόκτησης τροφής από τη φύση για την επιβίωση του. Η παραγωγή τροφίμων αποτέλεσε διαχρονικά τη βασική οικονομική δραστηριότητα των ανθρώπινων κοινωνιών και η διασφάλιση και προστασία της παραγωγής ή της απόκτησης τροφίμων, για τη διατροφή του πληθυσμού, μία από τις βιοτικές λειτουργίες της εκάστοτε πολιτικής εξουσίας.

Η αγροτική επανάσταση, της οποίας οι αρχές προσδιορίζονται χρονικά πριν από περίπου 10.000 χρόνια, αποτέλεσε το πρώτο ουσιαστικό τμήμα προς την κατεύθυνση της άσκησης ανθρώπινου ελέγχου και προγραμματισμού επί της διαθέσιμης ποσότητας τροφίμων της ανθρωπότητας.

Η διαβίωση ανθρώπων σε μόνιμους οικισμούς, κοντά σε περιοχές προσφερόμενες για αγροτική παραγωγή, και η συντήρηση ζώων κατάλληλων για αγροτική παραγωγή και για παραγωγή ζωικών τροφίμων, καθώς και η καλλιέργεια συγκεκριμένου τμήματος γης εξασφάλιζαν παραγωγή τροφίμων σε πολλαπλάσιες ποσότητες από ό,τι συνέβαινε σε κάθε άλλο προηγούμενο στάδιο της ανθρωπότητας. Η βιομηχανική επανάσταση και η ραγδαία επιστημονική πρόοδος που σημειώθηκε τους τελευταίους αιώνες συνέτειναν στο πέρασμα σε ένα νέο ανώτερο στάδιο, που πολλαπλασίασε ακόμη

περισσότερο τις δυνατότητες παραγωγής τροφίμων του πλανήτη. Η εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων καλλιέργειας της γης, η μηχανοποίηση της γεωργικής παραγωγής, η ανάπτυξη τεχνητών λιπασμάτων, η χρήση φυτοφαρμάκων για την καταπολέμηση των ασθενειών που μείωναν την αγροτική παραγωγή, η ανάπτυξη νέων ποικιλιών φυτών και καλλιεργειών και η χρησιμοποίηση νέων αρδευτικών μεθόδων έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη μεγάλη παγκόσμια αύξηση της αγροτικής παραγωγής.

Όμως η αυξημένη δυνατότητα αγροτικής παραγωγής που εμφανίζεται να διαθέτει η ανθρωπότητα σήμερα δεν αποτελεί οριστική λύση του ζητήματος, ούτε δίνει οριστική απάντηση στο πανάρχαιο πρόβλημα της διασφάλισης τροφίμων για την επιβίωση του ανθρώπινου πληθυσμού της Γης. Το πρόβλημα της επάρκειας τροφίμων για τη διατροφή όλου του πληθυσμού της ανθρωπότητας υπήρχε από την αρχή της ανθρώπινης ύπαρξης στη Γη και υπάρχει ακόμη πιο έντονο σήμερα, παρά την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο που σημειώθηκε στην παραγωγή και διακίνηση τροφίμων στη Γη.

Στις συνθήκες του 21ου αιώνα η ανθρωπότητα αντιμετωπίζει έντονο πρόβλημα ανεπάρκειας τροφίμων, το οποίο όμως είναι γεωγραφικά εντοπισμένο κυρίως στις πιο καθυστερημένες οικονομικά και επιστημονικά περιοχές του πλανήτη. Η Αφρική, η Λατινική Αμερική και η Ασία είναι οι γεωγραφικές περιοχές όπου εντοπίζεται κυρίως το πρόβλημα της ανεπάρκειας τροφίμων σε σχέση με τις ανάγκες διατροφής των τοπικών πληθυσμών.

Αίτια του προβλήματος αυτού μπορούν να θεωρηθούν:

- το χαμηλό οικονομικό επίπεδο ανάπτυξης των κοινωνιών αυτών των χωρών,

- η διατήρηση των παραδοσιακών κοινωνικών και οικονομικών δομών, που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις σύγχρονες απαιτήσεις των κοινωνιών τους,
- πολιτικά ζητήματα που έχουν σχέση με την αναποτελεσματικότητα της ασκούμενης πολιτικής εξουσίας και κρατικής διοίκησης,
- στρατιωτικές συγκρούσεις και εμφύλιοι πόλεμοι που καταστρέφουν τις όποιες οικονομικές δυνατότητες αυτών των κοινωνιών και επιτείνουν τα υπάρχοντα προβλήματα φτώχειας και υποσιτισμού,
- η άσκηση της γεωργίας με τον παραδοσιακό τρόπο, που αποφέρει περιορισμένα αποτελέσματα, μη ανταποκρινόμενα στα νέα αυξανόμενα αριθμητικά μεγέθη των κατοίκων αυτών των χωριών,
- η έλλειψη κεφαλαίων, τεχνολογικών μέσων και αναγκαίων επιστημονικών γνώσεων για την αναδιάρθρωση, τον ορθολογισμό και την εφαρμογή νέων αποτελεσματικότερων μεθόδων αγροτικής παραγωγής,
- η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού τους, συνεπεία της διάδοσης της δυτικής ιατρικής,
- η ανεπάρκεια επιστημονικού δυναμικού και η γενικότερη τεχνολογική και επιστημονική στέρηση αυτών των κοινωνιών.

Για παράδειγμα, η παγκόσμια αγροτική παραγωγή τροφίμων κατά τη δεκαετία 1981-1991 αυξήθηκε ετησίως με ρυθμό που έφτανε το 2,2%. Αυτή η αισιόδοξη όμως εξέλιξη δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις παγκόσμιες αυξημένες ανάγκες τροφίμων, δεδομένου ότι την ίδια χρονική περίοδο στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου επικεντρωνόταν κυρίως και το ανάλογο

πρόβλημα, ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού τους ανερχόταν στο 3,3% ετησίως. Επομένως το ζήτημα της ανεπάρκειας τροφίμων στον Τρίτο κόσμο, παρά τη σημειωνόμενη ετήσια αύξηση της αγροτικής παραγωγής, έπαιρνε οξύτερες διαστάσεις αντί να μειώνεται, συνεπεία αφενός της ανεξέλεγκτης αύξησης του πληθυσμού αυτών των κοινωνιών και αφετέρου της άνισης κατανομής των παραγόμενων τροφίμων στις διάφορες περιοχές του πλανήτη. Συνολικά μπορεί να εκτιμηθεί πως οι ανεπτυγμένες χώρες του Βορρά χαρακτηρίζονται από κατανάλωση τροφίμων που υπερβαίνει τις ανάγκες τους, ενώ οι αναπτυσσόμενες χώρες του Νότου χαρακτηρίζονται από υποκατανάλωση τροφίμων, που δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες τους. Σε πολλές κοινωνίες του Τρίτου κόσμου το ζήτημα της ανεπάρκειας τροφίμων παίρνει διαστάσεις λιμού, που απειλεί με μαζικούς θανάτους αυτές τις κοινωνίες.

Η επάρκεια τροφίμων τον 21ο αιώνα συνδέεται με ζητήματα παγκόσμιας εμβέλειας, που αφορούν:

- την επάρκεια υδάτινων πόρων της Γης, αναγκαία προϋπόθεση για την παραγωγή τροφίμων,
- τις εκχερσώσεις, την καταστροφή του περιβάλλοντος και τη μεταφορά χωμάτων στη θάλασσα μέσω της βροχής και κατά συνέπεια την υποβάθμιση των καλλιεργούμενων εδαφών,
- τον υπερπληθυσμό της ανθρωπότητας, με την αύξηση των παγκόσμιων διατροφικών αναγκών,
- τις κλιματολογικές μεταβολές του πλανήτη, όπως το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η τρύπα του όζοντος, οι έντονες βροχοπτώσεις και πλημμύρες σε

συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές ή οι παρατεταμένες περίοδοι ανομβρίας και η ξηρασία σε άλλες γεωγραφικές περιοχές, η αυξανόμενη έρημοποίηση άλλων περιοχών του πλανήτη κτλ-, που επιδρούν αρνητικά στην αγροτική παραγωγή.

Συνεπώς η μεγάλη πρόκληση για την ανθρωπότητα κατά τη διάρκεια του 21ου αιώνα είναι η εξισορρόπηση της αγροτικής παραγωγής με τις ανθρώπινες ανάγκες, δηλαδή η εξισορρόπηση παραγωγής και ζήτησης τροφίμων.

Έτσι η διεθνής κοινότητα βρίσκεται μπροστά σε ένα σοβαρό πρόβλημα: Να ικανοποιήσει τις διατροφικές ανάγκες του παγκόσμιου πληθυσμού, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την υγεία των ανθρώπων με την προσφορά ασφαλών τροφίμων αλλά και προστατεύοντας τις οικολογικές ισορροπίες.

Για να ικανοποιηθούν όλες οι διατροφικές ανάγκες του παγκόσμιου πληθυσμού σήμερα, θα έπρεπε η αγροτική παραγωγή να πολλαπλασιαστεί επί 1,5. Πρέπει να υπογραμμίσουμε και πάλι ότι 800 εκατομμύρια άτομα στον κόσμο υποσιτίζονται, Σε περίπτωση που ο παγκόσμιος πληθυσμός διπλασιαστεί στα επόμενα 50 χρόνια, τότε η παγκόσμια αγροτική παραγωγή πρέπει να τριπλασιαστεί για να ικανοποιηθεί η παγκόσμια ζήτηση αγροτικών προϊόντων .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΑΝΕΡΓΙΑ

ΑΝΕΡΓΙΑ

Οι επιπτώσεις που έχει η παγκοσμιοποίηση στο έμφυχο δυναμικό είναι άμεσες. Η ανεργία, η ανασφάλεια που έχει το άτομο, η ανάγκη για καθημερινή και διαρκή εκπαίδευση καθώς και ο σημαντικός περιορισμός της κρατικής προστασίας είναι οι πιο σπουδαίες.

Η ανεργία είναι ένα πρόβλημα που σχετίζεται και με την εξέλιξη της τεχνολογίας που χαρακτηρίζει τη νέα εποχή που διανύουμε της πληροφορίας και της γνώσης, τις μεταλλαγές που συντελούνται στη δομή της παραγωγικής λειτουργίας, τους μετασχηματισμούς που γίνονται στη δομή της κοινωνίας (π.χ συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό) και την προσαρμοστικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος στις απαιτήσεις της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας στην οποία ανήκουμε και δρούμε.

Ο χαρακτήρας της νέας τεχνολογικής εποχής της πληροφορίας και της γνώσης στον οποίο εισέρχεται η παγκόσμια οικονομία δίδει προτεραιότητα στη γρήγορη αφομοίωση, παραγωγή και διάχυση της γνώσης και στον προεξέχοντα ρόλο που διαδραματίζει το ανθρώπινο κεφάλαιο (αριθμός εργαζομένων, γνώσεις, επιδεξιότητες) στην ποιοτική αναβάθμιση της παραγωγής και στην αύξηση της παραγωγικότητας.

Σε προηγούμενα κεφάλαια είδαμε τη νέα αυτή εποχή της παγκοσμιοποίησης, οι επιχειρήσεις ακολουθούν στρατηγικές διεθνοποίησης προκειμένου να επιτύχουν.

Οι διεθνοποιημένες επενδύσεις δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας. Οι εισροές ξένων κεφαλαίων σε μια χώρα διατηρούν τα επιτόκια χαμηλά και ενισχύουν την παραγωγική διαδικασία. Η ελεύθερη κυκλοφορία ανθρώπων παρέχει φθηνή εργασία που διατηρεί χαμηλά το κόστος παραγωγής και συνεπώς συντελεί στην αύξηση των νέων επενδύσεων και της απασχόλησης.

Την ίδια στιγμή, ενώ επωφελούνται οι επιχειρήσεις, εκατομμύρια εργαζόμενοι χάνουν τις δουλειές τους λόγω των φθηνών εισαγωγών ή της μεταφοράς της παραγωγής στο εξωτερικό, όπου υπάρχει προσφορά φθηνότερης εργασίας. Η απειλή των εργοδοτών να μεταφέρουν τις δραστηριότητές τους στο εξωτερικό, όπου υπάρχει και ο «εφεδρικός στρατός

μεταναστών» που έχουν στη διάθεσή τους, περιορίζουν τις διεκδικήσεις και τις αμοιβές των εργαζομένων.¹

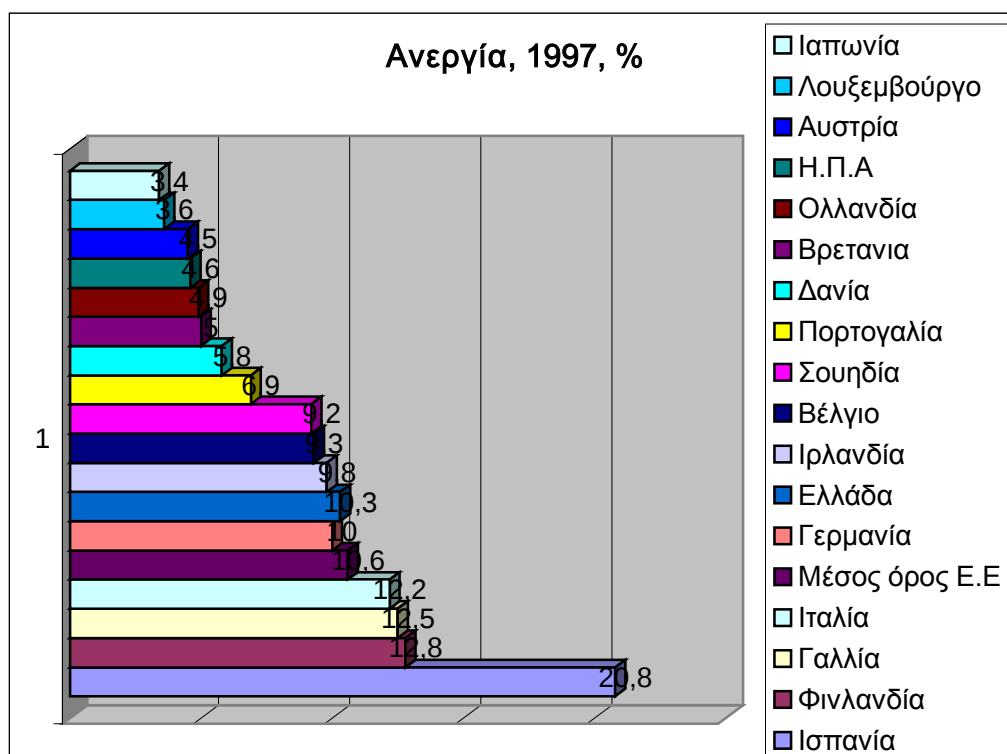
Σύμφωνα με τον καθηγητή Robert Pollin, σε ότι αφορά την παγκοσμιοποίηση, η απορύθμιση των αγορών ευθύνεται για την παγκόσμια άνοδο της ανεργίας καθώς και για τη μείωση της δυνατότητας άσκησης μακροοικονομικής πολιτικής πλήρους απασχόλησης εκ μέρους των εθνικών κυβερνήσεων.

Τα χαρακτηριστικά της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας είναι ότι κυριαρχείται από νεοφιλελεύθερες οικονομικές πολιτικές, οι οποίες περιλαμβάνουν μεγαλύτερο άνοιγμα της οικονομίας στο εμπόριο και στις άμεσες επενδύσεις από το εξωτερικό, λιγότερους κυβερνητικούς περιορισμούς στην αγορά εργασίας, στις κεφαλαιαγορές και σε άλλους θεσμούς, καθώς και υποβάθμιση της μακροοικονομικής πολιτικής, η οποία δεν παρέχει παρά ένα αποτελεσματικό δίκτυο κοινωνικής προστασίας για τους ανθρώπους, για τους εργαζομένους. Έτσι η παγκοσμιοποίηση κάτω από τέτοιους όρους προκαλεί μαζική ανεργία και υποαπασχόληση, αύξηση της ανισότητας στα εισοδήματα και στον πλούτο, καθώς και μεγαλύτερη μακροοικονομική αστάθεια. Όπως ειπώθηκε παραπάνω, χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας είναι η απελευθέρωση των αγορών, η οποία πραγματοποιείται υπέρ των καπιταλιστών και ειδικότερα των δανειοδοτών καπιταλιστών, παρά το γεγονός ότι οι ομάδες αυτές ωφελούνται τα μέγιστα από διάφορες μορφές κυβερνητικής υποστήριξης, όπως οι επενδυτικές επιδοτήσεις, οι φοροαπαλλαγές και οι “πυροσβεστικές” επιχειρήσεις των κεντρικών τραπεζών σε περιόδους οικονομικών κρίσεων. Η απελευθέρωση των αγορών προς όφελος αυτών των ομάδων δρα ως ο ισχυρότερος περιοριστικός μηχανισμός επί των απαιτήσεων των εργαζομένων και ευθύνεται για την παγκόσμια άνοδο της ανεργίας και της ευκαιριακής απασχόλησης, της υποαπασχόλησης.

Η περίοδος της παγκοσμιοποίησης χαρακτηρίστηκε από ξαφνική επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης των χαμηλόμισθων εργαζομένων στις μεγαλύτερες βιομηχανικές χώρες, τάση που εκδηλώθηκε ως συνδυασμός μείωσης των μισθών, αυξανόμενης ανισότητας και έκρηξης της ανεργίας. Έτσι

στις Η.Π.Α, το ελάχιστο ημερομίσθιο είναι κατά 35% χαμηλότερο από το επίπεδο του 1968. Ο μέσος μισθός των ανειδίκευτων εργατών παραμένει 10% κάτω από το επίπεδο του 1973. Η κατάπτωση των πραγματικών μισθών σημειώθηκε λόγω μεγάλης αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας, περίπου κατά 70% από το 1970. Όσο για τη Δυτική Ευρώπη, οι πραγματικοί μισθοί γενικώς δεν έχουν μειωθεί, αλλά τα μέσα ποσοστά ανεργίας παραμένουν υψηλά εδώ και 25 χρόνια, περίπου τριπλάσια ή τετραπλάσια των μέσων ποσοστών ανεργίας των δεκαετιών του 1950 και του 1960.ⁱⁱ

Έτσι ο μέσος όρος της ανεργίας στην Ε.Ε είναι 10,6%, χωρίς να υπάρχουν σημάδια υποχώρησης. Οι μόνες χώρες όπου η ανεργία είναι χαμηλή και συνεχίζει να μειώνεται είναι η Βρετανία, η Ολλανδία και η Δανία. Αντίθετα, στην Αυστρία η ανεργία είναι χαμηλή, αλλά έχει ελαφρά ανοδική τάση.

Έπειτα σύμφωνα με παρατηρητές σε Η.Π.Α και Ευρώπη, η ταχύτατη ενσωμάτωση της πληροφορικής τεχνολογίας σε όλους τους τομείς της οικονομικής ζωής έχει προκαλέσει αυξημένη ζήτηση εργαζομένων ικανών να χειρίζονται αποτελεσματικά τους υπολογιστές, ενώ έχει μειώσει τη ζήτηση εργαζομένων χωρίς έμπειρο χειρισμό στους υπολογιστές, οι οποίοι και αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου των εργαζομένων και όπως είναι επόμενο οι ανειδίκευτοι δεν έχουν τη δυνατότητα να απορροφηθούν στην παγκόσμια πλέον αγορά εργασίας, οπότε και παραμένουν άνεργοι.

Η ανεργία μπορεί να χαρακτηριστεί τεχνολογική, όταν οφείλεται στην εισαγωγή νέας τεχνολογίας, και αφορά τις προηγμένες κυρίως χώρες. Αν και η νέα τεχνολογία, που αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποίησης, δημιουργεί αρκετές θέσεις εργασίας, δεν μπορεί να εξισορροπηθεί με αυτή η μαζική περιθωριοποίηση αρκετών εργαζομένων. Οπότε οι νέες τεχνολογίες δεν παράγουν επιπλέον θέσεις εργασίας. Χρησιμοποιείται η τεχνολογία αυτή τη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία γιατί το ζητούμενο είναι η μεγαλύτερη δυνατή παραγωγικότητα με το μικρότερο δυνατό κόστος. Αύξηση της παραγωγικότητας επιτυγχάνεται με τη χρήση των νέων τεχνολογιών, οι οποίες μειώνουν τις θέσεις εργασίας. Το λάθος είναι να προσανατολίζουμε τις επενδύσεις σε ορισμένους μόνο τομείς. Η ψηφιοποίηση και η αναβάθμιση των τηλεπικοινωνιών που είναι το ίδιο πράγμα στην ουσία, δημιουργούν ένα νέο επιχειρησιακό περιβάλλον που στηρίζει την επιβίωσή του στο πως, με όσο το δυνατόν λιγότερους εργαζόμενους, να επιτύχει τη μεγαλύτερη δυνατή ανάπτυξη. Αυξάνουμε μεν την παραγωγή αλλά δεν οδηγούμαστε σε πραγματική ανάπτυξη.

Στο νέο αυτό περιβάλλον του διεθνούς ανταγωνισμού, οι επιχειρήσεις επιλέγουν τον τόπο παραγωγής των προϊόντων τους με κριτήριο την ελαχιστοποίηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος. Έτσι οι επιχειρήσεις κατευθύνουν την παραγωγή τους σε χώρες που έχουν χαμηλά ημερομίσθια, χαμηλές (ή μηδενικές) επιβαρύνσεις, πλην μισθού (π.χ. εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση, άδειες με αποδοχές κ.α.) και ευέλικτη αγορά

εργασίας, ενώ παράλληλα η παραγωγικότητα βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα.

Η μετακίνηση της παραγωγής σημαίνει ότι χώρες με υψηλό κόστος εργασίας (μισθοί, εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση κτλ.) θα υποστούν απώλεια θέσεων εργασίας προς τις χώρες με χαμηλό κόστος εργασίας και σχετικά υψηλή παραγωγικότητα. Για να μη χάσει μια χώρα θέσεις εργασίας θα πρέπει να αυξήσει την παραγωγικότητά της και παράλληλα να μειώσει το κόστος εργασίας ή να παράγει προϊόντα υψηλής τεχνολογίας, τα οποία δεν είναι δυνατόν να παραχθούν από τις αναπτυσσόμενες χώρες (όπως π.χ. οι Η.Π.Α. στη διαστημική τεχνολογία, στην αεροναυπηγική, στους μεγάλους ηλεκτρονικούς υπολογιστές). Οι περισσότερες χώρες του κόσμου δεν είναι σε θέση να παράγουν προϊόντα υψηλής τεχνολογίας, οπότε προσανατολίζονται στην αύξηση της παραγωγικότητας και στη μείωση του κόστους του συντελεστή εργασίας, στοιχεία που εξαρτώνται κυρίως από:

- Το ύψος εργοδοτικών εισφορών στην κοινωνική ασφάλιση
- Το ύψος κατώτατου ημερομίσθιου και η «απόστασή» του από το μέσο ημερομίσθιο
- Το ύψος, η διάρκεια των επιδομάτων ανεργίας
- Οι περιορισμοί στην απόλυση εργαζομένων (‘‘προστασία απασχόλησης’’) και το ύψος της σχετικής αποζημίωσης.
- Οι ώρες εργασίας, το «ωράριο» εργασίας κτλ.

Η ανεργία ως ένα πρόβλημα απαιτεί αντιμετώπιση

Σε κάθε περίπτωση η παγκοσμιοποίηση δημιουργεί το υπόβαθρο εκείνο που επιτρέπει τη θέσπιση ενιαίων ελάχιστων προδιαγραφών προστασίας του εργατικού δυναμικού, ενός πλαισίου δηλαδή του απελευθερωμένου από την πίεση ανταγωνισμού, θα μπορεί να αμβλύνει (χωρίς βέβαια και να άρει) τις επιπτώσεις του παράγοντα εργασίας στην επιλογή του τόπου επένδυσης. Η θέσπιση διεθνών προδιαγραφών προστασίας των εργαζομένων είναι βέβαια

έργο της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας της οποίας ο δημιουργικός και ελεγκτικός ρόλος θα πρέπει να αναβαθμιστεί.

Η ποιότητα του εργατικού δυναμικού αποτελεί βασικό συντελεστή για την ανάπτυξη, την αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας και για την καταπολέμηση της ανεργίας. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση σε συνδυασμό με την αναγκαία πρόβλεψη και προγραμματισμό της εξέλιξης, της πρόβλεψης και των ειδικοτήτων σε εθνικό και τοπικό επίπεδο αποτελούν βασικά μέτρα πρόληψης (και όχι εκ των υστέρων μέτρα αντιμετώπισης) μεγάλου μέρους της μελλοντικής ανεργίας.

Οι βασικές αρχές προσέγγισης του θέματος πρέπει να είναι οι ακόλουθες:

- Εκπαίδευση και κατάρτιση οφείλουν να είναι διασυνδεδεμένες
- Τυπική και άτυπη κατάρτιση πρέπει να διασυνδέονται
- Η εκπαίδευση οφείλει να παρέχει γενικές και βασικές επαγγελματικές γνώσεις καθώς επίσης και ικανότητες αυτομάθησης, προσαρμογής και καινοτομησης
- Η κατάρτιση οφείλει να εξειδικεύσει, να εκσυγχρονίσει γνώσεις και ικανότητες με βάση τις συγκεκριμένες ανάγκες σε επίπεδο επιχείρησης, περιφέρειας και κλάδου
- Η ουσιαστική αξιολόγηση και αξιοποίηση των προγραμμάτων κατάρτισης

Οι αρχές αυτές θα πρέπει να εντάσσονται υπό ενιαία στρατηγική που θα στηρίζεται στο συνδυασμό των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων και προοπτικών ώστε να υπάρχει έγκαιρη πρόβλεψη των μελλοντικών αναγκών τόσο αναπτυξιακών όσο και κοινωνικών.

Η ευελιξία στην αγορά εργασίας αποτελεί μια από τις σημαντικότερες σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη, διότι η πρακτική των μορφών έκτακτης ή προϋποθέσεις για ταχύτερη αύξηση της απασχόλησης και μείωση ή αποδυνάμωση του ρυθμού της ανεργίας. Η μερική απασχόληση, μορφή ευελιξίας που δεν αναπτύσσεται ιδιαίτερα στην Ελλάδα προσωρινής απασχόλησης (π.χ. συμβάσεων ορισμένου χρόνου κτλ. Αποτελούν την κύρια

μορφή ευελιξίας των επιχειρήσεων) είναι σε θέση να ικανοποιήσει υπαρκτές ανάγκες ειδικών κοινοτήτων

Ωστόσο και η προσπάθεια αυτή δεν θα έχει αποτέλεσμα αν η απελευθέρωση της αγοράς εργασίας δεν συνοδευθεί από την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος στις απαιτήσεις της διεθνοποιημένης οικονομίας. Με αυτά τα δεδομένα, επιβάλλεται, ως θεμελιώδης ανάγκη, η θεσμοθέτηση εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο θα ξεπερνά τα όρια του κλειστού συστήματος και θα επεκτείνεται στον ευρύτερο κοινωνικό αλλά και εργασιακό χώρο, με σκοπό την επιτάχυνση της διαδικασίας εκμάθησης νέων τεχνολογιών και την προστασία των πολιτών από τη μάστιγα της ανεργίας. Παράλληλα, οι οποιεσδήποτε προσπάθειες εκσυγχρονισμού ή μεταρρύθμισης στοχεύουν στη μεταβολή του εκπαιδευτικού συστήματος, ώστε να ικανοποιηθούν κοινωνικές, πολιτιστικές, οικονομικές και γενικά παραγωγικές ανάγκες που αναφύονται. Το βάθος και το εύρος της ανανεωτικής προσπάθειας, όπως και η ανταπόκριση που βρίσκει στους συντελεστές της εκπαιδευτικής διαδικασίας και στην κοινωνία, δίνει το ιδιαίτερο περιεχόμενο κάθε εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης.

Η ύπαρξη, λοιπόν, σωστής εκπαιδευτικής πολιτικής αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα για την ανάπτυξη της αγοράς εργασίας, την προώθηση της απασχόλησης των νέων, την κοινωνική και την οικονομική πρόοδο της χώρας μας. Η ουσιαστική μελέτη όλων των παραμέτρων που συνθέτουν το πρόβλημα της ανεργίας επιβάλλει το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή μιας νέας πολιτικής για την προώθηση της απασχόλησης και την καταπολέμηση της ανεργίας.

Οι βασικοί άξονες αυτής της νέας πολιτικής απασχόλησης είναι οι παρακάτω:

- Εφαρμογή μέτρων και πολιτικών που θα στοχεύουν στην ελαχιστοποίηση του φαινομένου της αποξένωσης του άνεργου πολίτη από το περιβάλλον της εργασίας, με έμφαση στην προσπάθεια της ένταξης του άνεργου (και αυτού που επιδοτείται) στο χώρο της παραγωγικής απασχόλησης, της απασχόλησης με χαρακτήρα κοινωφελή και της επαγγελματικής κατάρτισης.

- Συνεχής ανάπτυξη ενός αξιόπιστου και διαρκούς κοινωνικού διαλόγου ανάμεσα στο κράτος και τις Οργανώσεις Εργαζομένων και Εργοδοτών, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και τα Επιμελητήρια, με στόχο την εμπέδωση και τη λειτουργική ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου πλαισίου συνεργασίας, που θα προωθεί την καταπολέμηση της ανεργίας και την εφαρμογή πολιτικών πλήρους απασχόλησης.
- Εγκατάλειψη των ασαφών πολιτικών απασχόλησης, που εκλαμβάνουν τους άνεργους ως άμορφη μάζα, και υιοθέτηση νέων δράσεων που θα αντιμετωπίζουν την ανεργία ως θέμα που αφορά τον κάθε πολίτη ως παραγωγικό άτομο και μέλος μιας κοινωνίας, που τη διακρίνει η έννοια της αλληλεγγύης.
- Καθορισμός και κατανομή ευθυνών, πεδίων δράσης και πρωτοβουλιών όλων όσοι καλούνται να συναποφασίσουν και, ταυτόχρονα, να ενεργοποιηθούν για την εφαρμογή των πολιτικών καταπολέμησης της ανεργίας και προώθησης της απασχόλησης.
- Εμπέδωση μιας ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής για την απασχόληση και προώθηση της πολιτικής θέσης ότι η οικοδόμηση μιας ανταγωνιστικότερης ευρωπαϊκής οικονομίας συνδέεται με την εφαρμογή ολοκληρωμένων πολιτικών απασχόλησης για τη ριζική καταπολέμηση της ανεργίας.

Ευνόητο είναι επίσης ότι θα πρέπει να υπάρξει ενίσχυση των γραφείων εργασίας και των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών, επιδοτούμενη απασχόληση, τοπικά σύμφωνα απασχόλησης, ευελιξία της αγοράς εργασίας, ενίσχυση της εργασιακής και γεωγραφικής κινητικότητας, αύξηση του ποσοστού του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στο σύνολό του, ειδικές πολιτικές για τους αλλοδαπούς εργαζόμενους, επενδύσεις σε στρατηγικούς τομείς καθώς και αντίστοιχη εκπαίδευση, που θα επιτρέπει την εξειδίκευση αλλά και την ευελιξία στην αγορά εργασίας.

Ας σημειωθεί ότι η επίτευξη υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης προϋποθέτει τη ριζική αναδιοργάνωση των κατευθύνσεων του συνολικού εκπαιδευτικού μας συστήματος, ώστε να μπορέσουν οι νέοι να είναι

απασχολήσιμοι, να έχουν δηλαδή δυνατότητες απασχόλησης σ' ένα ραγδαία μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον, σ' αυτό της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Είναι πλέον πασιφανές ότι, η «παγκοσμιοποίηση», είναι η νέα μορφή οικονομικού συστήματος που προωθείται από τα μεγάλα πολυεθνικά οικονομικά συμφέροντα και με την αιτιολογία της παραγωγικότητας, του ελεύθερου εμπορίου, της δημοκρατίας, της ελεύθερης διακίνησης αγαθών και πληροφοριών.

Στην απέναντι πλευρά, υπάρχει η «αντιπαγκοσμιοποίηση», που παραδόξως δεν είναι αποκλειστικά δημιούργημα της αριστεράς. Είναι μια μορφή αντίστασης στην παγκοσμιοποίηση, τονίζοντας τα αρνητικά της, και την ασπάζονται δυνάμεις από την άκρα δεξιά μέχρι την άκρα αριστερά.

Σκοπός μου δεν ήταν να πάρω εγώ μια οποιαδήποτε πλευρά. Σκοπό είχα να σας παρουσιάσω από αυτές τις σελίδες όλες τις απόψεις.

Νομίζω ότι η φωτογραφία στην πρώτη σελίδα της εργασίας μιλάει από μόνη της.

Για τους αρχαίους Ρωμαίους ο, ελληνικής καταγωγής, θεός

Ιανός συμβόλιζε την είσοδο, το ξεκίνημα και το τέλος. Την

είσοδο γιατί κάθε καινούρια εμπειρία αποτελεί και ένα

πέραςμα, το ξεκίνημα γιατί κάθε πέρασμα μας φέρνει

μπροστά σε μια νέα πραγματικότητα και το τέλος γιατί κάθε νέα

πραγματικότητα προϋποθέτει τη ρήξη με το παρελθόν και το θάνατο του

παλαιού.

Ο Ιανός όμως είναι περισσότερο γνωστός επειδή απεικονίζονταν πάντοτε με

δύο πρόσωπα που κοιτούσαν προς αντίθετες κατευθύνσεις, ίσως για να

υποδηλώσουν ότι το μέλλον μάς παρουσιάζεται συνήθως με δύο τελείως διαφορετικά πρόσωπα (ένα θετικό και ένα αρνητικό).

Αναγνωρίζοντας λοιπόν τη σοφία των αρχαίων, ακολουθώ και εγώ το παράδειγμά τους παραθέτοντάς σας δύο αντίθετους προτάσεις για την παγκοσμιοποίηση. Η πρώτη είναι πολύ αισιόδοξη και εναρμονίζεται πλήρως με τις αρχές της οικονομικής επιστήμης. Η δεύτερη περιέχει όσα επιχειρήματα θα ακούγαμε από τους πολέμιους της παγκοσμιοποίησης, αν φρόντιζαν να ουρλιάζουν λιγότερο και αφιέρωναν περισσότερο χρόνο στο διάβασμα, την αναζήτηση πληροφοριών και την ψύχραιμη ανάλυση των γεγονότων.

Αν αποδεχθείτε μόνο έναν από αυτούς τους ορισμούς, τότε το κείμενο αυτό θα έχει αποτύχει στον σκοπό του. Σκοπός μου είναι να περιγράψω τη σημερινή πραγματικότητα με όλους τους κινδύνους που εγκυμονεί, αλλά και με όλες τις ευκαιρίες που τη συνοδεύουν βέβαιος ότι μόνο η γνώση θα μας επιτρέψει να προσαρμοστούμε καλύτερα σε ό,τι έρχεται και να προστατευτούμε από τις παγίδες που κρύβει μέσα του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Πετάσης Άρης, «Αξιοποίηση ανθρώπινου δυναμικού», Εκδόσεις Ελκεπα, Αθήνα, 1995
2. Τόμας Λ. Φρίντμαν, «Το Lexus και η ελιά», Εκδόσεις Ωκεανίδα 2001
3. Pierre-Andre Taguieff, «Παγκοσμιοποίηση και Δημοκρατία» Εκδόσεις 21^{ον}, 2002
4. Ρουμελιώτης Παναγιώτης «Παγκόσμια διακυβέρνηση ή ηγεμονική παγκοσμιοποίηση», Εκδόσεις Λιβάνη, 2002
5. Όσκαρ Λαφοντάν - Κρίστα Μίλλερ «Μην φοβάστε την παγκοσμιοποίηση»
6. Paul Hirst & Glahame Thompson «Η Παγκοσμιοποίηση σε αμφισβήτηση», Εκδόσεις Παπαζήση 2000

